

УДК 37

ББК 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Współczesne tendencje w nauce i edukacji„.
(27.02.2014 - 28.02.2014) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»,
2014. - 76 str.

ISBN: 978-83-64652-13-4 (t.3/2)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 27.02.2014 - 28.02.2014 roku. Olsztyn.

Część 3/2.

УДК 37

ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora zakazany.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowa odniesienia do zbioru.

Warszawa 2014

ISBN: 978-83-64652-13-4 (t.3/2)

"Diamond trading tour" ©

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKCIJA 13. PEDAGOGIKA. (ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Болгова О. А.	5
К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА	
2. Медетова Л.С., Ибрагимова Д.М., Моминова Н.Т.	7
ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	
3. Медетова Л.С., Туранова Г.К., Досмуратова К.А.	10
МАГИЯ КУКОЛЬНОГО ТЕАТРА	
4. Сарсенбаева А.Е.	13
УМСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ С ЛОГИЧЕСКИМИ БЛОКАМИ ДЬЕНЕША	
5. Пантюк Т. І.	15
ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ	
6. Ахметова П.А., Амангельдинова Л.А.	19
СУБЪЕКТ И ОБЪЕКТ ДЕТСКОГО ПРЕСТУПНОГО ПРОСТРАНСТВА	
7. Ахметова П.А., Усибалиева Т.А.	23
ЭТНИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ В ГИСТОГРАММЕ ЧАСТОТ	
8. Нікора А.О.	27
КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРОВАНІЙ РЕЗУЛЬТАТ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ГРОМАДЯНОЗНАВСТВА	
9. Шульгина М. В.	31
РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ И ВО ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЕ.	
10. Барвінок Г. С.	38
СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОЧУТТЯ ВДЯЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА	
11. Гордиенко Н.В.	41
НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ РОДИТЕЛЕЙ: АНДРАГОГИЧЕСКИЙ И ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОДЫ	
12. Слободянюк О. М.	47
ПОНЯТТЯ «КОМПЕТЕНЦІЯ» І «КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ	

13. Залюбівська О.Б.	52
ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	
14. Пимшина В. В.	57
USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN ENGLISH CLASS	
15. Бойко М.Л.	59
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ХІМІЇ	
16. Чемоніна Л. В.	62
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРЕФІКСИ І СУФІКСИ	
17. Дабагян И.М.	65
ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СТУДЕНТА О ЛИЧНОМ ПРО- ФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ	
18. Яценко І.М.	68
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ВИВЧЕННІ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	
19. Ковальська Г.Є., Глущишин Є.Р.	70
ПІДВИЩЕННЯ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ	
20. Огиенко В.П.	73
ПРЕДПОСЫЛКИ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ У СТУ- ДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ	
21. Толкачова А. С.	75
УСКЛАДНЕНЕ СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ 1-4 КЛАСІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	

К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

Аннотация: статья посвящается вопросу о необходимости формирования музыкальной культуры у будущих воспитателей дошкольных образовательных организаций в условиях педагогического колледжа согласно последним нормативным документам.

Ключевые слова: музыкальная культура, воспитатели, дошкольная образовательная организация, педагогический колледж.

Keywords: music culture, caregivers, preschool educational organization, training college.

На современном этапе развития общества воспитание духовно ориентированной личности, способной ценить, сохранять и приумножать культурные ценности является одной из приоритетных задач. Все ускоряющееся развитие науки и техники, всеобщая компьютеризация ведут к активному развитию рационально-логического мышления в ущерб формированию художественного элемента в сознании личности будущих работников сферы образования, в частности, музыкальной культуры у будущих воспитателей дошкольных образовательных организаций в условиях педагогического колледжа. Подготовка специалиста в области художественно-творческого воспитания и образования в соответствии с современными требованиями – одна из важнейших проблем.

Перемены, происходящие в обществе, выводят на первый план задачу воспитания представителей подрастающего поколения, обладающих гибким мышлением, культурой общения, проявляющих свои возможности и способности в творческой деятельности и готовых позитивно воздействовать на духовность общества.

В современном обществе особое внимание уделяется вопросам совершенствования системы среднего профессионального образования. Качество преподавания, ориентация на решение в процессе преподавания высоких творческих задач приобрели сейчас особую актуальность. В свете «Закона об образовании в РФ», ФГОС СПО второго поколения и др. документов возникла необходимость в повышении эффективности обучения, наполнении его новым содержанием, отвечающим новому уровню образования. В нынешних условиях конкурентоспособным ресурсом деятельности воспитателя являются специальные знания, обеспечивающие личностное развитие детей и способность передавать культурные ценности. В целях прогресса общество заинтересовано в расширении творчества также и в системе образования. Это возможно только при условии усиления творческого педагогического воздействия на развитие таких механизмов личности, как её художественно-эстетическое сознание (чувства, вкусы, оценки, идеалы, потребности, интересы). Личное отношение будущих педагогов ДОО к музыке, их музыкальный вкус непосредственно

влияет на уровень музыкального развития их воспитанников. Будущий воспитатель должен быть подлинным любителем музыки, культурным слушателем, способным иметь о ней собственное суждение. Именно поэтому воспитатель должен постоянно совершенствовать свою музыкальную культуру.

Однако возможность посредством музыкальных образов духовно и практически познавать окружающий мир и выражать отношение к нему остается нереализованной, если у молодых людей не формируется умение осознать процесс создания музыкально-художественных образов, смысл творчества, его связи с многообразными явлениями окружающего мира. Если не развивается индивидуальная восприимчивость к музыкальному искусству и художественное видение мира. Поэтому так важно позволить каждому студенту педагогического колледжа реализовать себя в сфере музыкального искусства.

В современных психолого-педагогических, методологических исследованиях отмечается, что музыкальная культура будущих воспитателей дошкольных образовательных организаций является показателем их личностных качеств и определяется как специфическая область их художественно-эстетической культуры, отражающей изменения в духовном мире студента педагогического колледжа, формирующиеся под влиянием музыки. В частности, музыкальная культура будущего воспитателя ДОО определяется степенью его осмысленного отношения к музыкальным ценностям, потребностью общения с ними.

Потребность в высокохудожественных музыкальных произведениях демонстрирует осознание будущими воспитателями необходимости выхода за рамки привычного музыкального и жизненного опыта в процессе общения с музыкальным искусством. Признаком проявления музыкальной культуры у студента педагогического колледжа можно считать способность чувственно воспринимать и переживать музыкальные произведения, результаты художественного творчества, наличие не прагматичного, творческого отношения к миру и к себе лично. В основе преподавательской деятельности должно лежать приобщение студентов к великому духовному эмоциональному опыту, вложенному в музыкальном искусстве народов земли, через полноценное творческое восприятие и созидание художественных образов.

Таким образом, проблема формирования музыкальной культуры у будущих воспитателей дошкольных образовательных организаций в условиях педагогического колледжа приобрела актуальное значение и изучена недостаточно. До сих пор нет единых требований к подготовке специалистов, поэтому эта проблема актуальна до сегодняшнего дня. Музыкальное развитие дошкольников определяется уровнем музыкальной культуры, качеством профессиональной подготовки воспитателей ДОО. Мы считаем, что только при глубоком комплексном подходе к решению этого вопроса, можно повысить уровень музыкальной культуры у будущих воспитателей дошкольных образовательных организаций в условиях педагогического колледжа.

Медетова Л.С.

Старший преподаватель

АО Национальный центр повышения квалификации «Орлеу»

ИПКПР по ЮКО,

г.Шымкент, Казахстан

Ибрагимова Д.М., Моминова Н.Т.

Воспитатели

Детский сад «Балдаурен»,

г.Туркестан, Казахстан

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В настоящее время экологическое образование приобретает ведущую роль в решении проблемы выживания человечества на пороге третьего тысячелетия. В концепции экологического образования и воспитания в системе общего образования Республики Казахстан отмечено, что экологическое образование – это непрерывный синхронный процесс обучения, воспитания и развития, направленный на формирование общей экологической культуры и экологической ответственности молодого поколения.

Экологическая культура – неотъемлемая часть общечеловеческой культуры. Она составляет основу каждой личности в целом. Дошкольный возраст считается самоценным этапом в развитии экологической культуры личности. В этом возрасте ребенок начинает выделять себя из окружающей среды, развивается эмоционально-ценностное отношение к окружающему, формируются основы нравственно-экологических позиций личности, которые проявляются во взаимодействиях ребенка с природой, в осознании неразрывности с ней. Благодаря этому возможны формирование у детей экологических знаний, норм и правил взаимодействия с природой, воспитание сопереживания к ней, активность в решении некоторых экологических проблем. При этом накопление знаний у детей не является самоцелью. Они необходимое условие выработки эмоционально-нравственного и действенного отношения к миру. В будущем это может повлиять на оздоровление экологической обстановки в нашем крае, стране.

В системе подготовки молодого поколения к рациональному природопользованию, ответственному отношению к природным ресурсам важное место принадлежит дошкольному периоду, который необходимо рассматривать как начальную ступень обогащения человека знаниями о природном и социальном окружении, знакомства его с целостной картиной мира и формирование научно-обоснованного, нравственного и эстетического отношения к миру.

Живая природа издавна признавалась в педагогике одним из важнейших факторов образования и воспитания детей. Общась с ней, изучая ее объекты и явления, дети старшего дошкольного возраста постепенно постигают мир, в котором живут: открывают удивительное многообразие растительного и животного мира, осознают роль природы в жизни человека, ценность ее познания, испытывают нравственно-

эстетические чувства и переживания, побуждающие их заботиться о сохранении и приумножении природных богатств.

Основу для становления и развития ответственного отношения к природе, формирование экологической культуры младших школьников составляет содержание программ дошкольного воспитания обучения, которые ориентированы на подачу детям некоторой информации о жизни природы, о взаимодействии человека (общества) с природой, о ее ценностных свойствах.

Содержание раздела «Основы экологии», программы воспитания и обучения детей 5-6 лет «Біз мектепке барамыз» обеспечивает естественную основу понимания старшими дошкольниками необходимости охраны природы, поскольку в этом курсе уделяется особое внимание формированию конкретных знаний о живой природе.

В курсе изучения природоведения можно выделить три уровня изучения природы:

1 уровень: объекты природы рассматриваются отдельно, без акцентирования внимания на связях между ними. Это важный уровень, без которого невозможны последующие уровни, но и им нельзя ограничиваться.

2 уровень: объекты природы рассматриваются в их взаимосвязи. Внимание акцентируется на том, например, чем питаются те или иные животные, строятся соответствующие цепи питания и т.п.

3 уровень: это уровень, когда рассматриваются не только предметы природы, а процессы. Иначе говоря, третий уровень – это как раз тот уровень, когда знание экологических связей помогает объяснить явление детям [1].

Связи между живой и неживой природой состоят в том, что воздух, вода, тепло, свет являются условиями необходимости для жизни живых организмов. Связь эта выражается в приспособлении живых существ к среде обитания. Между живой и неживой природой существуют связи и обратного характера, когда живые организмы оказывают влияние на окружающую их неживую среду. Очень интересны связи между животными и растениями. Также большое значение имеют связи между человеком и природой. Они проявляются, прежде всего, в той многообразной роли, которую природа играет в материальной и духовной жизни человека.

На основе накопления фактических знаний, получаемых согласно программе воспитания и обучения детей 5-6 лет «Біз мектепке барамыз» по разделу «Основы экологии» старшие дошкольники подводятся к мысли (идее), что природа – это среда и необходимое условие жизни человека: в природе он отдыхает, наслаждается красотой природных объектов и явления, занимается спортом, трудится; из нее он получает воздух, воду, сырье для изготовления продуктов питания, одежды и т.д.

Не так это легко – научить детей замечать прекрасное в природе. Прежде всего, это должен видеть и чувствовать сам воспитатель. Обычно охрану природы сводят лишь к вопросам о зеленых насаждениях. Ее же нужно рассматривать гораздо шире. Во время экскурсий, прогулок по окрестностям дети могут встретиться, например, с загрязненными родниками. Очистить родник от мусора – дело рук каждого.

Организация выполнения заданий в процессе прогулок и экскурсий может быть различна. В одном случае дети собирают для коллекции растения, в другом – очищают участок от сломанных веток, упавших листьев. В группе организовываются

выставки из собранных на экскурсиях коллекций, нарисованных по определенной тематике рисунков и т.д [2].

Содержание экологически ориентированной трудовой деятельности старших дошкольников зависит от возрастных особенностей. Для них доступны такие практические дела: развешивание птичьих домиков и кормушек совместно с воспитателем; регулярный сбор корма для птиц и их кормление, посадка и уход за растениями; уход за животными и растениями живого уголка и т.д.

Успех экологического воспитания во многом определяется заинтересованным участием всего или большей части педагогического коллектива дошкольной организации, а также в организации экологически направленной деятельности старших дошкольников.

Библиографический список

1. «Познай мир природы» методическое пособие по экологическому воспитанию детей старшего дошкольного возраста – Астана, 2012. – 80 стр.
2. Никонорова Е.В. Экология и культура. М.: РАГС, 1996. – 93 с.

Медетова Л.С., Туранова Г.К.

Старшие преподаватели
АО Национальный центр повышения
квалификации «Өрлеу» ИПКПР по ЮКО
Казахстан, г. Шымкент

Досмуратова К.А.

Заведующая детского сада «Таңшолпан»
Казахстан, г. Кентау

МАГИЯ КУКОЛЬНОГО ТЕАТРА

*Надо говорить о кукольном театре всерьез,
предъявляя к нему все требования, относящиеся ко
всякому полноценному искусству, способному быть дей-
ственным средством воспитания человеческих душ.
С.В. Образцов*

Воспитание – это процесс систематического и целенаправленного воздействия на духовное и физическое развитие личности. Воспитание личности ребенка можно осуществить различными средствами, в том числе и средствами кукольного театра.

В настоящее время в городе Кентау под руководством Куляш Абжалиевны Досмуратовой детский сад «Таңшолпан» сложился и успешно работает молодой, дружный, высокопрофессиональный коллектив, среди творческих сотрудников.

Театр кукол — первое приобщение ребёнка к миру искусства и очень важный этап в становлении и воспитании детей. Во все времена театр кукол рассказывает о вечных нравственных ценностях и лучших человеческих качествах: любви и дружбе, доброте и трудолюбии, развивает фантазию, воспитывает художественный вкус, расширяет кругозор.

Поэтому с особой тщательностью здесь подходят к подбору репертуара, качеству исполнительского мастерства, художественному и музыкальному оформле-

нию спектаклей, созданию декораций и кукол, которые поражают не только своей эмоциональной выразительностью и эстетической завершенностью, но и этнографической аутентичностью.

В текущем репертуаре детского сада выше 10 спектаклей по мотивам казахских, английских и русских народных сказок. Неизменной популярностью у детской аудитории пользуются такие постановки, как «Алдар Косе», «Қаңбақ шал», «Қу түлкі», «Қасыр мен түлкі» и многие другие.

Но нельзя рассматривать кукольный театр только как развлечение. Значение кукольного театра намного шире. Кукольный театр – это искусство синтетическое, он воздействует на маленьких зрителей целым комплексом художественных средств. При показе спектаклей кукольного театра применяются и художественное слово, и наглядный образ – кукла, и живописно-декоративное оформление, и музыкальное сопровождение. Умелое использование этих средств оказывает большую помощь в умственном, нравственном, эстетическом и художественном воспитании детей.

Так, очень важно воспитательное значение театра кукол. В дошкольный период у ребенка начинают формироваться отношение к окружающему, характер, интересы. Именно в этом возрасте полезно показывать детям примеры дружбы, доброты, правдивости, трудолюбия и т. д. Лучше всего, на наш взгляд, с этим справится кукольный театр.

Кукольный театр – это волшебное окно, через которое дети видят, как борются добро и зло, как побеждает правда, как несет свою ответственность человек перед миром. Этот вид детского театра закладывает в душу будущего гражданина те морально-этические нормы, на которые впоследствии будет опираться личность человека. Занавес этого театра следует открывать очень осторожно, ведь дети – зрители – каждое слово воспринимают с полным доверием и, может быть, потом слепо будут руководствоваться увиденным на сцене.

Исполнительское мастерство коллектива неоднократно получало высокую оценку коллег.

Кукольный театр может сыграть большую роль в формировании личности ребенка. Он доставляет много радости, привлекает своей яркостью, красочностью, динамикой, воздействует на зрителей. Он рано начинает привлекать внимание детей и таит в себе большие возможности для их всестороннего развития.

Кукольный театр располагает целым комплексом средств: художественные

образы-персонажи, оформление, слово и музыка – все это вместе взятое, в силу образно-конкретного мышления ребёнка, помогает ребенку легче, ярче и правильнее понять содержание литературного произведения, изучать иностранные языки, влияет на развитие его художественного вкуса. Кукла, играющая на сцене, живет для ребенка не условно, она реальность, ожившая сказка.

В отличие от телевизионных передач и мультипликационных фильмов, она реально зрима в трехмерном пространстве и материально ощутима, присутствует рядом, ее можно потрогать. Коллектив детского сада «Танцолпан» находится в постоянном творческом развитии, поиске новых выразительных средств, жанров, продолжает совершенствоваться и расширять репертуар.

Сарсенбаева А.Е.

Старший преподаватель

АО Национальный центр повышения квалификации «Орлеу»

ИПКПР по ЮКО

Казахстан, г. Шымкент

УМСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ С ЛОГИЧЕСКИМИ БЛОКАМИ ДЬЕНЕША

Современная дошкольная педагогическая наука и практика ставят задачи создания наиболее эффективных условий для улучшения закономерности развития творчества в дошкольном возрасте. Особое значение приобретают вопросы формирования интеллектуальных умений и творческого воображения. Эти требования учтены в разработке новых подходов, методик и программ образования, воспитания и развития ребёнка.

Предматематическая подготовка детей представляется состоящей из двух тесно переплетающихся основных линий: логической, т. е. подготовкой мышления детей к применяемым в математике способам рассуждений, и собственно предметной, состоящей в формировании элементарных математических представлений. Можно отметить, что логическая подготовка выходит за рамки подготовки к изучению математики, развивая познавательные способности детей, в частности их мышление и речь.

Венгерским математиком и психологом Дьенешем был разработан дидактический материал, помогающий воспитывать логическое мышление у детей. Он используется по всему миру. В дошкольных учреждениях и семьях игры по блокам Дьенеша применяются более десяти лет. Каждый родитель желает, чтобы его ребенок был не только самым красивым и здоровым, но и умным. По исследованиям педиатров дети развиваются интеллектуально с самого младенчества. Этот процесс находится в постоянном изучении специалистами.

Блоки Дьенеша позволяют правильно умственно развиваться детям младшего возраста. Логические блоки Дьенеша дают возможность ребенку находиться в постоянном поиске решений возникших перед ним задач. В свою очередь палочки Кюизенера познакомят ребенка с размерами геометрических фигур и формами предметов. Играя с такими увлекательными игрушками, дети будут развивать мышление, воображение и внимание, научатся сравнивать и анализировать.

Дьенеш предложил использовать наборы цветных элементов (на практике игры с блоками Дьенеша состоят как минимум из 48 элементов) разного цвета и формы, причем ни один из них не повторяется. Работа с блоками Дьенеша означает задействование логического мышления вашего ребёнка, но только вы, по крайней мере, на первых порах, можете формулировать для него чёткую задачу, например, выложить в ряд все квадраты или заполнить игровой коврик фигурами только жёлтого цвета.

С помощью блоков можно также развивать и конструктивные способности ребенка, строя из предложенных элементов схематичные изображения знакомых ему с детства предметов и игрушек – зайчика, мишки, человечка, машинки, ракеты и т.д.

Постепенно задания можно усложнять.

Основная цель использования предлагаемых логических блоков – научить дошкольников решать задачи на выявление свойств и группировку предметов. Помимо этого материал, состоящий из 48 различающихся фигур, поможет развить речь, мышление и математические представления. Играя в интеллектуальные игры с блоками, дети в дальнейшем смогут успешно овладеть математикой и информатикой. Игры и упражнения универсальны – вы можете предложить их детям на занятиях и в свободные часы, в детском саду и дома.

Развитое логическое мышление помогает ребёнку ориентироваться и уверенно себя чувствовать в окружающем его современном мире, способствует его общему умственному развитию. Мышление ребёнка не может сформироваться спонтанно, без целенаправленного внешнего воздействия. Особая роль при этом отводится нестандартным дидактическим средствам. Нетрадиционный подход позволяет раскрыть новые возможности этих средств.

Таким образом, дошкольный возраст – яркая, неповторимая страница в жизни каждого человека. Дошкольное детство – время первоначального становления личности. Одной из сторон развития личности является развитие математических представлений и логического мышления. Логическое мышление – это мышление при помощи рассуждений, при которых человек оперирует понятиями.

Игры с логическими блоками по методике Дьенеша учат ребенка не только думать, следить за координацией движений, но и говорить, способствуют развитию речи. Дошкольники начинают использовать более сложные грамматические структуры предложений в речи на основе сравнений, отрицаний и сочетании однородных предметов. Такими блоками могут играть дети любого возраста: от самых маленьких, до уже без пяти минут первоклассников.

Уникальным по своим возможностям дидактическим материалом для развития логического мышления – логические блоки Дьенеша, так как они постепенно готовят детей к решению более сложных логических задач, возбуждают у ребенка живой интерес к обучению, расширяют его словарный запас и способствуют умственному развитию ребенка.

Используемая литература:

1. Носова Е. А., Непомнящая Р. Л. Логика и математика для дошкольников. Издание 2-е, исправленное и дополненное. Санкт-Петербург «Детство-пресс» 2002 г.
2. Любовь Шведова. Блоки Дьенеша в процессе развития логического мышления дошкольников. <http://www.maaam.ru>.

Пантюк Т. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти
Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Проблема підготовки дитини до школи була і залишається однією із найактуальніших у період дошкільного дитинства і детермінується передовсім важливими змінами у житті особистості, а також запитами й викликами суспільства, що знаходиться у постійному розвитку.

Підготовка дитини до шкільного навчання розглядається нами також як проблема інтердисциплінарна, оскільки вимагає комплексних наукових досліджень та практичних рекомендацій з боку психології, медицини, фізіології, гігієни, ергономіки, соціології, філософії, соціальної педагогіки, демографії, економіки, суспільствознавства та власне педагогіки. Її позитивне розв'язання залежить передовсім від результативності та прикладного характеру наукових досліджень у царині різних наук, а також від реальних можливостей батьків, вихователів та педагогів-дошкільників зреалізувати теоретичні наукові позиції у практичній діяльності.

Проблема підготовки дітей до школи знайшла широке відображення у світовому й українському історико-педагогічному досвіді. Її дослідження започатковано класиками психології й педагогіки (Л. Виготський, О. Запорожець, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Ж. Піаже, С. Русова, М.Монтессорі, К. Ушинський, Ф. Фребель та ін). Різні аспекти готовності дитини до шкільного навчання досліджено у працях М. Безруких, Я. Коломінського, Р. Немова; наступності в навчанні та вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку присвячені наукові розвідки Л. Артемової, В. Кузя, О. Проскури, О. Савченко ін.

Про актуальність проблеми підготовки дитини до школи свідчать роботи українських учених, серед яких: А. Богуш, Н. Бібік, М. Вашуленко, О. Кононко, Т. Піроженко, Н. Лисенко, Т. Поніманська. Вчені не лише наголошують на важливості успіху підготовки дитини до школи, зокрема її інтелектуального розвитку, але вказують на неприпустимість форсування цього розвитку, недопущення надмірного перевантаження дитини, яке негативно впливає на стан її фізичного й психічного здоров'я, соціалізацію, шкільну адаптацію.

Підготовка дітей до школи – завдання комплексне, що охоплює всі сфери життя особистості: спілкування, провідну діяльність, працю, соціалізацію тощо. Психологічна готовність до школи – лише один із аспектів цього завдання, доводять учені і вказують, що у цьому аспекті виділяються різні наукові підходи:

1. Дослідження, що спрямовані на формування у дітей дошкільного віку певних умінь та навичок, які необхідні для систематичного шкільного навчання.

2. Дослідження новоутворень та змін у психіці дитини.

3. Дослідження генези окремих компонентів навчальної діяльності і виявлення шляхів їх формування [3].

Вцілому, доводить Н. Черепаня, готовність до школи тлумачиться як інтегральна властивість дитини, що містить у собі комплекс факторів і визначає її успішність у педагогічному процесі: «Під готовністю дитини до шкільного навчання ("шкільна зрілість") розуміють такий рівень морфологічного, функціонального і психічного розвитку дитини, при якому вимоги систематичного навчання не призводять до порушення її здоров'я» [7].

В умовах сьогодення високі вимоги життя до організації освітнього простору та виховання заставляють шукати цілком нові, оптимальні та ефективні психолого-педагогічні та методичні підходи, які б спрямовувалися на приведення у відповідність методів та засобів навчання до вимог сучасного технізованого, інформатизованого, глобалізованого суспільства, обов'язково враховуючи при цьому власне особистість кожної дитини. У цьому сенсі, вважають сучасні вчені, питання підготовки і готовності дитини до школи набуває особливого значення, бо розглядається з позиції соціуму та особистості, що часто породжує низку важливих суперечностей між:

- новою стратегічною метою щодо забезпечення неперервності освіти упродовж життя та відсутністю організаційно-педагогічних умов для її досягнення;
- соціальним замовленням системі дошкільної освіти на підготовку дошкільників до систематичного навчання й реальним рівнем готовності дітей до навчання в школі;
- нагальною потребою сучасної освітньої практики в опорі на прогресивний досвід пропедевтики початкового навчання й недостатньою розробленістю історико-педагогічного аспекту проблеми підготовки дітей до школи;
- необхідністю впровадження нових підходів до пропедевтики початкового навчання й реальним станом підготовки освітян до такої діяльності; потребою в інтеграції зусиль дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів, батьківської громадськості в справі підготовки дітей до школи й відсутністю науково-методичного забезпечення цього процесу;
- високим соціальним та особистісним значенням готовності до навчання в школі кожної дитини і застарілими організаційними формами підготовки до школи тих дітей, які не відвідують дошкільних закладів тощо. [1].

Вважаємо, що ретельна та наполеглива робота щодо створення оптимальних умов для підготовки дітей до школи та формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання в умовах сучасного стрімкого суспільного розвитку передбачає:

- всебічне вивчення дитини задля урахування її психологічної та фізіологічної готовності;
- налагодження тісної взаємодії сім'ї та дошкільного закладу задля єдності педагогічних впливів;
- компетентне врахування індивідуальних особливостей кожної дитини;
- створення природовідповідного середовища для організації дошкільного навчання;

- використання широкого арсеналу засобів з урахування принципу врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини;
- тісну співпрацю батьків, соціальних педагогів, психологів та вихователів у роботі щодо підготовки дитини до школи;
- максимальне нівелювання травмуючих впливів на дитини у процесі переходу до шкільного навчання;
- використання сучасних методик та технологій дошкільного виховання;
- відповідність вимог, що ставляться перед дитиною її можливостям та рівню фізіологічного та психічного розвитку;
- розвиток позитивної мотивації щодо шкільного навчання.

На думку психологів А. Леонтьєва, Д. Ельконіна, В. Давидова та інших період дошкілля пов'язаний із розвитком та ускладненням мотиваційної сфери особистості, у цей час у дитини також з'являються суспільно-цінні мотиви. Мотив, за твердженням С. Рубінштейна, є тим «будівельним» матеріалом, з якого твориться характер особистості. Мотиви виконують двояку функцію: по-перше, вони пробуджують і скеровують діяльність дитини, по-друге – надають будь-якій діяльності суб'єктивного характеру. У кінцевому рахунку сенс людської діяльності визначається змістом особистісних мотивів людини.

Важливою характеристикою особистісної готовності дитини до школи є також сформованість умінь критично і активно відноситися до власних знань, можливостей, дій. Від цього залежить можливість дитини оцінити власні дії та їхні результати, співвіднести їх із вимогам вчителя, визнати помилки і, нарешті, скорегувати дії чи певні вміння.

Л. Виготський обстоював думку про те, що інтелектуальна готовність до шкільного навчання визначається не стільки кількісними характеристиками засвоєної інформації, скільки рівнем розвитку мисленневих процесів, тобто якісними особливостями дитячого мислення. На думку вченого готовність дитини до шкільного навчання характеризується умінням узагальнювати і диференціювати предмети, факти і явища оточуючого світу.

Як доводить наше дослідження яскравими показниками інтелектуального розвитку дитини дошкільника, які свідчать про готовність її до систематичного шкільного навчання є: розвиток просторових уявлень, образного мислення, наявність вміння орієнтуватися на систему певних ознак явища чи предмета, розвиток знаково-символічної функції тощо.

Сучасні педагоги, досліджуючи та актуалізуючи проблему підготовки дитини до школи та психологічну готовність дошкільника, вказують на найважливіші її аспекти, серед яких: визнання пріоритетності соціального розвитку особистості; формування комунікативних умінь; стимулювання пізнавальної активності дитини; зміцнення та підтримання здоров'я й підвищення розумової й фізичної працездатності дітей; суб'єкт-суб'єктна взаємодія всіх учасників пропедевтики початкового навчання; розширення мережі центрів підготовки до школи, що працюють за індивідуалізованими програмами з урахуванням регіональних особливостей та специфіки контингенту дітей, не охоплених дошкільною освітою; цілеспрямована підготовка педагогів до роботи з пропедевтики початкового навчання в системі неперервної освіти [1].

Узагальнення існуючого теоретичного й прикладного досвіду підготовки дітей до школи в умовах сьогодення дозволило нам виокремити пріоритетні напрями організації цього процесу: тісна взаємодія сім'ї, родини та дошкільних закладів; визнання дитини суб'єктом навчального процесу, сприяння вільному, творчому розвитку дошкільника; формування комунікативних умінь, стимулювання пізнавальної активності, турбота про фізичне й психічне здоров'я; розширення мережі інституцій підготовки дітей до школи, удосконалення їхньої матеріально-технічної бази; розробка індивідуалізованих програм для підготовки до школи; якісна підготовка педагогів до роботи з пропедевтики початкового навчання з урахуванням вимог сучасного інформатизованого, глобалізованого світового простору [6, с. 82].

Психологічна готовність до шкільного навчання — це складне утворення, до структури якого входить особистісна, інтелектуальна і соціально-психологічна готовність. Вчені наголошують, що психологічна готовність включає здатність дитини до прийняття нової «соціальної позиції» – нова соціальна роль школяра, здатність управляти своєю поведінкою, інтелектуальною діяльністю, певний світогляд, готовність до оволодіння, провідною в молодшому шкільному віці діяльністю – навчальною [4].

Література:

1. Бондаренко Т.М. Підготовка дитини до навчання в школі: сучасні погляди та перспективи // Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб. наук. пр. – Вип. XXXIV/ За заг. ред. проф. В.І. Сипченка. – Слов'янськ: Вид. центр СДПУ, 2007. – С. 215 – 222.
2. Выготский Л.С. Проблема возраста. – М.: Изд-во МГУ, 1998.
3. Конева О.Б. Психологическая готовность детей к школе: Учебное пособие. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2000.– 32 с.
4. Любчук О.К. Как стать внимательным? Как лучше запоминать и думать? Уч. пос., 4-е изд., доп. и перераб., – Донецк: «ВИК», 2006. – 140 с.
5. Особенности психического развития детей 6–7-летнего возраста / Под ред. Д.Б.Эльконина, А.Л. Венгера. – М.: Просвещение, 1988.
6. Пантюк Т. Підготовка дитини до школи у системі взаємодії сім'ї та дошкільного закладу / Zbiór raportów naukowych. "Nauka dzis: teoria, metodologia, praktyka". (28.09.2013 – 30.09.2013) – Wrocław: Wudawca: Sp. Z o.o. "Diamond trading tour", 2013. – 84 str. – С. 79 – 82.
7. Черепаня Н.І. "Організаційно-педагогічні умови підготовки дітей до школи": автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – дошкільна педагогіка – Одеса – 2006. – 20 с.

Ахметова П.А.

старший преподаватель, доцент Аркалыкского государственного педагогического института им. И. Алтынсарина, г.Аркалык

Амангельдинова Л.А.

студентка 4 курса Аркалыкского государственного педагогического института им. И. Алтынсарина, г.Аркалык

СУБЪЕКТ И ОБЪЕКТ ДЕТСКОГО ПРЕСТУПНОГО ПРОСТРАНСТВА

Аннотация: В статье рассматриваются «субъекты» и «объекты» детского преступления, их психология и мотивы.

Ключевые слова: «субъект», «объект», детская преступность.

Abstract: The article considers the «subjects» and «objects» of child crime, their psychology and motivation.

Keywords: «subject», «object», child crime.

Общественно опасные действия малолетних (10 – 15 лет), не могущих по возрасту нести уголовную ответственность, являются актуальной темой. [1]. Эта современная действительность, которая приобрела вполне явные очертания катастрофы. Те, от кого зависит судьба нашего общества и государства разочаровывают нас своими действиями и поступками. Дети делают то, что может разрушить их жизнь и жизнь окружающих.

Базой исследования мы определили город Аркалык. Численность населения составляет 28 247 человек, детская преступность растет с каждым годом. [2]

Основные виды детских преступлений: хулиганство, вымогательство, грабежи, кражи, шантаж и т.д. Преступность носит групповой характер и одно лицо повторяется неоднократно, о чем свидетельствует большое количество участников противоправных деяний. [3]

В результате своего исследования территориально г. Аркалык поделили на 6 видов пространства детского преступления:

1. функциональные учебно-воспитательные учреждения: школы, ДЮОЦ, спортивные комплексы, ШДО, мечети, церкви;
2. торговые центры: магазины, базары, супермаркеты;
3. места общественного отдыха: парки, кафе, рестораны, гостиницы;
4. центры транспортных услуг: железнодорожные и автовокзалы, автостоянки, мойки;

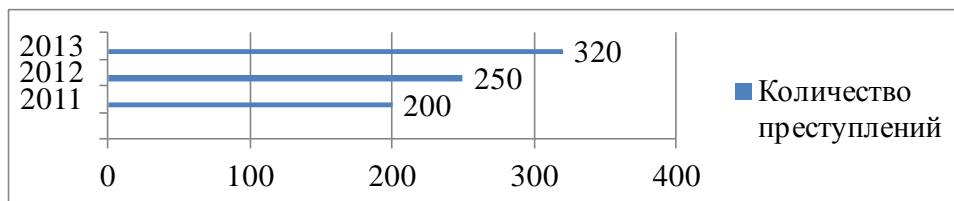

рис. 1. Данные преступности за последние 3 года

Табл.1 Субъекты преступления

	<p><u>по возрасту:</u> 10-15 лет;</p> <p><u>по полу:</u> мальчики и девочки;</p> <p><u>по количеству:</u> единичные, парные, групповые;</p> <p><u>по составу:</u> однополые, смешанные, разновозрастные, моно-полинациональные;</p> <p><u>по деятельности:</u> постоянные, временные, ситуативные;</p> <p><u>по функциям:</u> лидер (физический, интеллектуальный), организатор, исполнитель, случайный свидетель.</p>
---	--

5. бесхозные строительные участки: разрушенные дома, дачи, гаражи;

6. интернет пространство: компьютерные центры, интернет-кафе.

Каждый из них характеризуется специфическими условиями порождения видов деструктивного поведения детей и подростков. К примеру, места торговли, транспортных услуг, общественного отдыха благоприятствуют своим стихийным массовым скоплением, не организованностью, мобильностью массовых потоков.

Бесхозные брошенные дома – 117, дачи – около 200, являются местами разборок, выяснения отношений и грабежа, вдали от «общественного глаза» и органов правопорядка. Школы, ШДО, стадионы, ДЮЦ – это традиционные места социально-го самоутверждения.

Новыми порождениями времени стали так называемые «детские шалости» – СМС о подложенной бомбе и кражи в мечети, церкви во время религиозных служб.

Опрос детей показывает, что они не всегда понимают меры ответственности. Если нанесение материального и физического вреда при драке, краже они измеряют в эквиваленте, то дети не могут измерить затраты безобидной СМС-шутки.

В своей работе мы выделили «субъект» – кто совершает преступление и «объект» – против кого совершено преступление.

Психологический портрет: взрослее своих сверстников, в 70% случаях в этом возрасте начинают курить и употреблять алкоголь, самостоятельны в деятельности, ярковыраженное грубое поведение и речь.

320 респондентов – субъектов; мальчиков – 217; девочек- 96; из благополучных семей – 90, материально неблагополучных – 135; из них состоят на учете – 15; имеют общественное нарекание, предупреждение – 30%; преступных действий было направленных на сверстников – 68%, взрослых -10%, общественные и частные имущества – 13%, деструктивные действия проводятся в 70% в составе группы.

По нашему исследованию причины, подталкивающие на такие действия в 70%, вызваны: сильным желанием получить понравившуюся вещь, недостаток раз-

Табл.2 Объекты преступления по отношению к субъекту

<p><u>по возрасту:</u> младшие, сверстники, взрослые;</p> <p><u>по полу:</u> мальчики, девочки, взрослые мужчины и женщины;</p> <p><u>по социальному положению:</u> средняя, высокая материальная обеспеченность;</p> <p><u>общественные</u> <u>и частные имущества</u></p>	
---	---

вития нравственных представлений и воли, способ самоутверждения, серьезная психологическая неудовлетворенность. В основном, многое объясняется возрастными психофизиологическими характеристиками подростков. Также к «наглядным инструкторам» детских преступлений можно отнести СМИ.

Это вторая сторона преступления – «объект».

Чаще всего «объект» преступления мы относим к числу жертв, но это не всегда так, порой они сами провоцируют детей, на совершение против них противоправных действий. В 20% случаях они становятся заложниками собственной неорганизованности, юридической и психологической безграмотности, общественного безразличия. Основное количество детских преступлений совершается против сверстников – 68%, причины, толкающие на это: хвастовство, видео-шантаж, унижение, драки и т.д. Также в 3% случаях в число объектов входят и родители. [4]

В школах, спортивных, культурных, компьютерных центрах объектами преступления в основном становятся дети, а в местах массового скопления людей – взрослые.

Изучив «субъектов» и «объектов» преступления мы предлагаем следующие пути предупреждения детской преступности:

1. Обследование очагов порождения детской преступности
2. Субъекты очагов порождения детской преступности (сбор информации о субъектах, которые находятся на очагах порождения преступности, а именно пол, возраст, место работы, функциональные обязанности, наличие образования. И в соответствии с полученными данными, проводить беседы с людьми).

3. Разработка плана профилактической работы, которая включает в себя: просвещение, консультирование, встречи и беседы с родителями, организация воспитательных мероприятий

4. Рекламные работы, подведение итогов, обобщений о наличии детской преступности в школах, по городу, в общем. Школы, в которых не зарегистрированы нарушения, дети принимают участие в различных конкурсах, т.е. активно участвуют в жизни школы, необходимо ставить в пример или образец, для стимулирования других учебных заведений.

5. Создание спортивных секций, различных кружков по увлечениям, особенно технического направления, куда можно привлечь мальчишек с девиантным поведением, организация всевозможных конкурсов, смотров, дворовых клубов площадок и т.д.

6. Работа с «субъектами» и «объектами»: психологическая, юридическая, воспитательная и т.д. [5]

Мы не претендуем на абсолют своих выводов, так как экспериментальная работа проводилась на конкретной территории с социально-экономическими условиями. Но они имеют право присутствия и учета общих характерных особенностей и тенденций, связанных с процессами мировой глобализации и технократии.

Литература

1. Большая Советская энциклопедия, 2-ое издание 1960 г., с.512
2. <http://www.wikipedia.ru>
3. Амангельдинова Л.А «Пути преодоления детской преступности», г. Тараз 2013г.
4. «Региональная программа профилактики правонарушений среди несовершеннолетних в Костанайской области на 2007 – 2011 годы» г. Костанай от 10 января 2007 г. №11, с. 6
5. Амангельдинова Л.А. «Выявление очагов порождения: эффективный путь предупреждения детской преступности», г. Костанай 2014г.

Ахметова П.А.

старший препод., доцент

Усибалиева Т.А.

студент IV курса педагогики и психологии

Аркалыкский государственный педагогический институт
имени Б.Алтынсарина

ЭТНИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ В ГИСТОГРАММЕ ЧАСТОТ

Annotation

In this article authors examine process ethnic integrations Kazakhs in terms modern civil forming.

Keywords. «Oralmans», «Integration» «Ethnic value».

Для молодого суверенного государства наиболее приоритетным является гражданско-патриотическое воспитание, целью которого, есть формирование казахстанского общества на базе устойчивых традиций этнической и религиозной толерантности.[1]

В данной статье нами рассматривается аспект казахской национальной консолидации – титульной нации Республики.

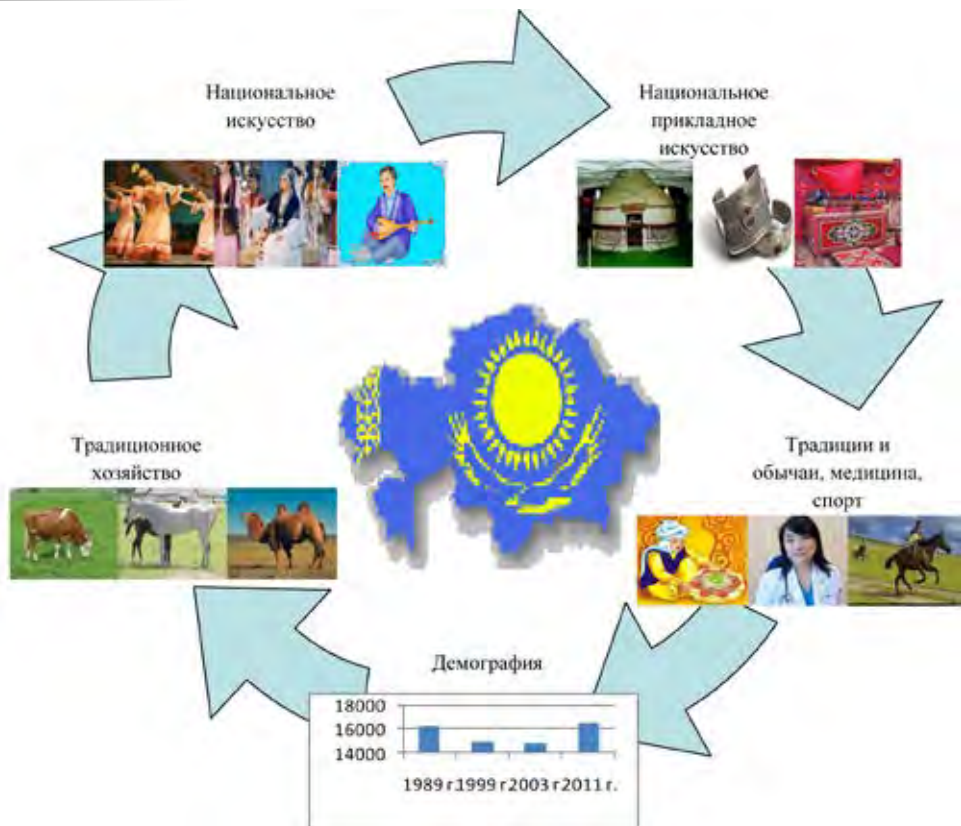
Развитие механизмов, институтов, ценностей внутри казахской интеграции – это задача не менее важная, нежели военное строительство или конструирование институтов внешней политики.

Общая логика государственного развития Казахстана применительно к национальной сфере определено интеграцией этнических казахов. Казахстан был единственной республикой в бывшем Союзе, где доля коренной нации в определенные периоды составляла едва ли не треть всего населения. Это результат исторических и социоэкономических факторов эмиграций. Самый большой процент этнических казахов покинули Советский Союз в 20-е – 30-е годы, убегая от политических беспорядков, репрессий, насильственной коллективизации и голода 200 000 казахов покинули Советский Союз, переехав в Китай, Монголию, Индию, Афганистан, Иран и Турцию. В результате «славянской» иммиграции, начавшейся в 18-19 веках и продолжившейся в советский период, которая сопровождалась массовым переселением и насильственной миграцией, казахи превратились в национальное меньшинство на своей собственной родине.[2]

Оралманы(каз.оралман – дословный перевод с казахского: «возвращенец») – этнические казахи-репатрианты, переселяющиеся в Казахстан из соседних стран.

В период после провозглашения независимости с 1991 г. общая численность переселившихся в республику Казахстан оралманов составляет около 750 тыс. человек, а если учитывать их потомков, а также прибывших без помощи государственной программы по переселению – более 1 млн. чел(10% всех казахов республики). Это как результат государственной программы «Нұрлы көш»(Светлое кочевье).[3]

Научный интерес вызывает анализ отношение рядовых казахстанцев к этническим казахам, вернувшимся на свою историческую родину. Восприятие оралманов населением Казахстана противоречиво. В целом большинство респондентов вырази-

ли достаточно хорошее(34%) и терпимое(25%) отношение к оралманом. Значительное число опрошенных выразили свое безразличие к судьбам оралманов (22,5%), десятая часть респондентов обозначили свое негативное отношение.[4]

С одной стороны, выражается уважение к оралманам и пользе, которую они приносят историческим корням. [5]

Современные тенденции интеграции молодого поколения «оралманов» в казахстанское общество мы просмотрели через выявления этнических ценностей казахов-казахстанцев и казахов-оралманов. С целью определения главного направления, принципов организации и методов проведено пилотажное исследование. Установлен характер и объем выборки.

База исследования: Аркалыкский государственный педагогический институт имени Ы.Алтынсарина с общим количеством студентов этнических казахов-1765, среда- поликультурная, институциональная стадия этнокультурного формирования. По проблеме определили генеральную совокупность-1510 студентов, то что подлежит изучению и выборку-90 студентов, то что реально изучается.

Для получение реальной картины в сравнительном анализе этноценностных отношений выборка (Кк – казахи-казахстанцы и Кр – казахи-репатрианты) количественно равнозначны по – 45 человек в каждой группе, возраст от 18-21 года. Репатрианты представлены из Китая, Монголии, Узбекистана, Каракалпакии. Анкетный

Кривая полигона частоты и гистограммы (по данным Таблица-1)

По факту еще раз мы видим, сохранение «казахской самости» есть вещь рациональная и твердо стоит на исторической почве. Во-первых, казахский этнос сформировался столетиями. Он не пришел на эту землю в ходе каких-то колонизаций или завоеваний. Во-вторых, несмотря на жестокий социокультурный прессинг, никому не удалось сломать механизмы национально-культурного воспроизводства. В-третьих, высокий уровень национальной идентификации казахов. Казахи не поменяли за долгие годы ни своей конфессиональной, ни этнической идентичности.[6]

Валидность статических материалов измерялся путем исследования других методик, направленных на выявление содержательного эмоционально-чувственного аспекта.

По полигону распределения этнических ценностей «выбор» казахо-казахстанцев и казахов-репатриантов совпадают в «точке» – «Народ» (казахи единый народ).

Анализ исследуемой генеральной совокупности- 1510 студентов позволяет сделать вывод, что казахи-кочевники всегда считали обязательным знание своих корней и родовых связей. Это было возведено до единого для всей нации морально-этического критерия.

Таковы были основные элементы ментальности казахов традиционного кочевого общества.

Принцип «Жеті ата» – семи колен и вырастающий из него институт родовых связей играет консолидирующий фактор формирования единого этнокультурного общества. Во-первых, задавал каждому казаху и всему народу неустрашимую внутреннюю тягу к истине. То есть это был массовый разум народа. Во-вторых, внутреннюю тягу к лучшему, к идеалам предков, к вечному, к чему-то невыразимому и единому для всех казахов, то есть – к духовному отличию, вере народа. В-третьих, внутреннюю тягу к ответственности перед духом предков за свои поступки. В-четвертых, сильнейший инструмент духовного единения.[6]

Литература:

1. Концепция воспитания в системе непрерывного образования Республики Казахстана, Министр образования и науки Республики Казахстана №521, 16 ноябрь 2009 г.
2. Назарбаев Н.А. III Всемирный курултай казахов, сентябрь 2005г.
3. Программа «Нұрлы көш» на 2009—2011 годы
4. Публикация ЦСТ«Оралманы реальности, проблемы и перспективы», 2005г.
5. Ахметова П.А. Усибалиева Т.А. «Мәңгілік Ел» – қауымдастығындағы оралман-қандастардың этномәдени орны, «Қазақстан мектебі»№5, 2014 г.
6. Назарбаев Н.А. В Потоке истории, Алматы «Атамұра» 1999 г.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРОВАНІЙ РЕЗУЛЬТАТ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ГРОМАДЯНОЗНАВСТВА

Стаття присвячена дослідженню груп учнівських компетентностей, що формуються в школярів у процесі навчання громадянознавства.

Ключові слова/Keywords: компетентність/ competence, предметна компетентність/ subject competence, громадянознавча компетентність/ gromadyanoznavcha competence.

Сучасні завдання шкільної суспільствознавчої освіти ставлять перед учнем вимогу не тільки сприймати й запам'ятовувати інформацію, але й розуміти її, аналізувати, творчо переробляти, бачити проблеми й вирішувати їх. Ці завдання пов'язані з рівнем розуміння й тлумачення (поясненням, інтерпретацією). Такий підхід у педагогіці називається компетентнісним.

Результати навчальної діяльності учнів при компетентнісному підході мають дві сторони – зовнішню (матеріалізована освітня продукція) і внутрішню (особистісну). Тому предметом діагностики й контролю у навчанні є не тільки зовнішні освітні продукти учнів, але й їхні внутрішні якості. Коли говоримо про компетентнісний підхід до освіти, маємо на увазі набуття учнями у процесі навчання важливих компетенцій.

Поняття «компетентність» визначається переважно як загальні або ключові вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння, ключові уявлення, опори або опорні знання, а також здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання [4, 17].

Виходячи з того, що компетентність є складним утворенням, більшість дослідників виокремлюють у цьому педагогічному явищі певні напрями чи групи. У відповідності до розподілу змісту освіти на загальний метапредметний (для всіх предметів), міжпредметний (для циклу предметів чи освітніх галузей) та предметний (для кожного навчального предмета), А. В. Хуторський пропонує трирівневу ієрархію компетентностей:

1. *Ключові компетентності (надпредметні компетентності)* – здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культурно доцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи актуальні індивідуальні та соціальні проблеми.

2. *Загальногалузеві компетентності* – компетентності, які формуються учнем упродовж засвоєння змісту певної освітньої галузі (наприклад, галузі «Суспільствознавство») в усіх класах середньої школи і які відбиваються в розумінні «способу існування» відповідної галузі – тобто того місця, яке ця галузь посідає в суспільстві, а також уміння застосовувати їх на практиці у рамках культурно доцільної діяльності

для розв'язку індивідуальних та соціальних проблем.

3. *Предметні (спеціальні) компетентності* – складова загальногалузевих компетентностей, яка стосується конкретного предмета (наприклад – громадянознавства) [5, с. 153-155].

4. З введенням в Україні у 2000 році 12-бальної системи оцінювання учнівських досягнень вчителі, діагностуючи учнів, почали оцінювати сформованість у них відповідних груп *ключових компетентностей загальноосвітньої підготовки*, а саме:

- *соціальних* (активність у прийнятті рішень, вміння брати на себе відповідальність, урегулювання конфліктів ненасильницьким шляхом),
- *полікультурних* (розуміння несхожості людей і повага до різноманітності, повага до інших мов, релігій, культур, народів),
- *комунікативних* (усне і писемне спілкування, володіння кількома мовами),
- *інформаційних* (вміння здобувати інформацію з різних джерел, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію),
- *саморозвитку та самоосвіти* (потреба і готовність людини постійно навчатися у професійному, особистому та суспільному житті),
- компетентій, що реалізуються у прагненні і здатності до *раціональної продуктивної творчої діяльності* [2].

Якщо спробувати визначити *загальногалузеві компетентності освітньої галузі «Суспільствознавство»* (а саме до цієї галузі відносяться курси громадянознавства) то зміст суспільствознавчої освіти орієнтуватиме учнів на набуття таких компетентностей: *визначити* суттєві ознаки й тенденції розвитку найважливіших явищ і процесів у галузях науки та культури; *порівнювати і співвідносити* досягнення європейської та світової науки й культури з національними; *пояснювати* особливості та своєрідність різних проявів культурних контекстів у різних народів і представників різних культур; *застосовувати* технології діалогу та полілогу в гетерогенних культурних групах; *застосовувати* мовленнєві навички з української та рідної мов й норми сучасної мовленнєвої культури; *порівнювати* особливості передання певної інформації за допомогою мови, символів і текстів у різних соціокультурних контекстах; *визначити* основні елементи та характеризувати й порівнювати сучасні моделі інтеркультурної толерантної поведінки та спільної конструктивної діяльності у взаємовідносинах між державами, суспільними структурами, соціальними групами та особами; *визначити та характеризувати* різні системи цінностей, притаманних сучасному суспільству та їх вплив на розвиток суспільства й життя людей [1].

Визначаючи загальнопредметні (спеціальні) компетентності для шкільних суспільно-політичних дисциплін, доцільно робити це у відповідності з державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів *основної школи з громадянознавчих дисциплін* базуються на таких предметних компетенціях: *називати* національні та загальнолюдські цінності, розуміти їх сутність і значення; *характеризувати* зміст і значення громадянознавчих понять; *визначити* хронологічну послідовність політичних подій; *характеризувати* права людини і механізми їх захисту, права і обов'язки громадянина; *визначити* основні характеристики громадянського суспільства; *наводити приклади* процесів прийняття суспільних рішень і форм участі громадян у житті громади і суспільства загалом; *характеризувати* особливості співпраці та спілкування з інши-

ми; *оцінювати* власну діяльність та діяльність інших відповідно до демократичних правових та моральних норм; *аналізувати* зміни, які відбуваються в українському суспільстві, нові тенденції та їх історичне значення; *розв'язувати* конфліктні ситуації мирним шляхом; *взаємодіяти* з учителями, адміністрацією школи, дорослими членами місцевої громади; *реалізувати і обстоювати* свої права і законні інтереси; *розпізнавати* стереотипи; *свідомо обирати* способи дії та поведінки, ефективно спілкуватися; *діяти* відповідально; *застосовувати* демократичні процедури прийняття рішень; *брати участь* у діяльності органів учнівського самоврядування; *порівнювати* і критично сприймати інформацію; *самостійно досліджувати та застосовувати* громадськознавчу інформацію; *формулювати, висловлювати та аргументувати* власну позицію; *брати участь* у дискусії.

Крім того, учень повинен виявляти у власній поведінці та оцінках: почуття власної гідності, шанування прав людини і громадянина, свободи совісті, повагу до закону, свідоме ставлення до обов'язків і відповідальність за власні вчинки і поведінку; прагнення до справедливості і рівноправності; активну та відповідальну громадянську позицію; розуміння світу як багатоманітного; толерантність; патріотизм; повагу до національної історії, культури, мови, традицій [3].

У **старшій школі** висуваються такі вимоги до громадянськознавчих компетенцій: *описувати та аналізувати* сутність демократії, прав і свобод людини, форм і функцій державної влади; *пояснювати і висловлювати судження* щодо процесів прийняття рішень та контролю за ними на місцевому, національному, європейському та світовому рівні; сутності ринкових відносин; *характеризувати* економічні чинники розвитку демократичного суспільства; *порівнювати* національні, європейські та загальнолюдські цінності; *наводити приклади* про роль ЗМІ у суспільному житті; про основи ефективної комунікації, вибору конструктивних форм взаємодії з іншими та вибір власної поведінки у конкретній ситуації; *висловлювати судження* про процеси європейської інтеграції та глобалізації; про сутність ринкових відносин; *описувати та аналізувати* стратегії розв'язання конфліктів; *оцінювати* основні тенденції розвитку українського суспільства і держави; *називати* проблеми сучасного суспільного життя в Україні, Європі та світі й *визначати* власну позицію щодо їх розв'язання; *взаємодіяти* з органами державної влади, місцевого самоврядування та *користуватися* засобами громадського впливу на владні структури; *обстоювати і захищати* свої права та інтереси; *ефективно спілкуватися* і долати стереотипи; *робити свідомий вибір та діяти* відповідально; *застосовувати* демократичні технології прийняття колективних рішень, враховуючи власні інтереси і потреби інших громадян; *брати участь* в діяльності органів самоврядування, волонтерській діяльності у громаді; *реалізувати та обстоювати* свої права як суб'єкта ринкових відносин, споживача; *орієнтуватися* в умовах вільного ринку; *володіти способами* отримання інформації з різних джерел, використовувати ЗМІ, Інтернет ресурси та ІКТ.

У *власній поведінці та оцінках учень старшої школи повинен виявляти:* усвідомлення цінності людини як вищої соціальної цінності, повагу до її прав і свобод, закону; прагнення до суспільної справедливості, рівноправності; активну та відповідальну громадянську позицію і розуміння громадянського обов'язку; плюралізм, міжкультурне взаєморозуміння і толерантність; усвідомлення глобальної взаємо-

залежності й особистої відповідальності; патріотизм, повагу до національної історії культури, мови, традицій [3].

Предметне навчання – основа для формування компетентностей як інтегрованого результату навчальної діяльності учнів, і завдання щодо формування всіх груп компетентностей стоять перед учителем будь-якого предмета. Предметні компетентності – реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, на основі яких формуються певні вміння й навички, досвід ставлень з певної галузі знань, що вкупі породжують якості особистості, спроможної успішно діяти в суспільстві.

Література:

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Директор школи. – 2000. – № 39 – 40.
3. Ми – громадяни України : Методичний посібник з громадянської освіти для 9 (10) кл. середніх загальноосвітніх навчальних закладів / О. Пометун, І. Ігнатова, І. Костюк та ін. / За ред. О. Пометун. – Львів.: НВФ «Українські технології», 2002. – 148 с., іл.
4. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
5. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? : пособие для учителя / А.В.Хуторской. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с., С. 153-155.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ И ВО ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЕ.

Аннотация.

В данной работе показана роль проектной деятельности в формировании базовых компетенций сегодняшних школьников, а также подчеркнута значимость использования информационно-компьютерных технологий в процессе образования вообще и в проектной деятельности в частности.

Автор активно изучает и внедряет метод проектов, а сейчас и проектную технологию, уже много лет. На примере опыта ее работы показана возможность использования различных типов проектов на уроках и во внеурочной деятельности, подчеркнута необходимость использования информационно-компьютерных технологий для эффективного осуществления проектной деятельности, показан результат реализации проектной технологии для формирования базовых компетенций.

Автор статьи имеет публикации по теме исследования и охотно делится своими работами с коллегами школы и города. Опыт ее работы может быть использован и педагогами других регионов нашей страны при реализации проектной деятельности, опирающейся на использование ИКТ.

На примере результатов работы автора статьи проектную деятельность можно с полным правом отнести к инновационным, то есть приносящим результат в современных условиях.

Публикации автора статьи на тему исследования.

1. Использование проектной деятельности в преподавании элективного курса «Мой родной город» / Методический сборник №1 МОУ СОШ №17, 2007г.

2. Роль проектной деятельности учителя в гражданском воспитании школьников. / Методический сборник №1 МОУ СОШ №17, 2008г.

3. Внеклассная работа по иностранному языку : Сборник материалов научно-практического семинара «Аспекты межкультурного общения: диалог школы и вуза». – Архангельск : Поморский государственный университет им. М.В. Ломоносова, 2008г.

4. Инновационные технологии в процессе образования и их влияние на формирование базовых компетентностей. / Сборник аннотаций рефератов Всероссийского конкурса «Инновационная школа 2012» – М.: АСНООР РФ, 2012г. – 134 с.

5. Реализация проектной деятельности как средство формирования базовых компетентностей/ Методический сборник №6 МБОУ СОШ №17, 2013г.

Ключевые слова / keywords: модернизация образования / modernization of education, информатизация общества / informatization of society, формирование базовых компетентностей / forming of basic competences, проектная деятельность / project activity, информационные технологии / informational technology (IT)

В наше время как никогда раньше, возрастает значение образования. В Концепции долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года особенно подчеркнута роль модернизации системы образования, как «необходимого условия для формирования инновационной экономики»

В соответствии с этим заказом государства, в Национальном проекте «Образование» определены цели и задачи современного российского образования, исходя из которых, важнейшим компонентом новой модели школьного образования является её ориентация на практические навыки, на способность применять знания, реализовывать собственные проекты. Таким образом, основой современных образовательных стандартов становится формирование базовых компетентностей современного человека: информационной, коммуникативной, самоорганизации, самообразования. [1]

Такой подход принято называть компетентностным.

Большие возможности для его реализации открывает проектная деятельность, так как она направлена на выработку самостоятельных исследовательских умений (постановку проблемы, сбор и обработку информации, проведение экспериментов, анализ полученных результатов), а также способствует развитию творческих способностей и логического мышления, то есть полностью отвечает требованиям образовательных стандартов.

Метод проектов берет свое начало в трудах американского философа и педагога Дж.Дьюи, который еще в начале XX века вместе со своим учеником В.Х.Килпатриком предлагал «строить обучение на активной основе, через целесообразную деятельность ученика, сообразуясь с его личным интересом...» [3, с.2]

Основной тезис современного понимания метода проектов «Все, что я познаю, я знаю, для чего это мне надо и где и как я могу эти знания применить» привлекает сегодня «многие образовательные системы, стремящиеся найти разумный баланс между академическими знаниями и прагматическими умениями» [3, с.3]

В нашей стране теоретическая основа внедрения метода проектов была разработана в трудах Полат Е.С., которая дала и его современную трактовку. В соответствии с требованиями времени Полат Е.С. рассматривает метод проектов и как педагогическую технологию, которая «предполагает совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих по самой своей сути» [2, с 10]

Сделав однажды выбор в пользу проектной деятельности, я все больше и больше убеждаюсь в его правильности. Во-первых, проектная деятельность отвечает моим индивидуальным особенностям и возможностям (педагог ведь тоже личность). Проектная деятельность – это деятельностная технология, а я человек творческий, активный, находящийся постоянно в поиске. Во-вторых, она универсальна, то есть является инструментом, который применяется во всех отраслях знаний: гуманитарной, естественнонаучной, социально-экономической. Это позволяет мне использовать ее и на уроках иностранного языка (немецкого и английского) и на уроках искусства, а также во внеклассной деятельности (по предмету и как классного руководителя). В-третьих, проект позволяет учитывать индивидуальные и возрастные особенности детей, то есть является личностно – ориентированным. И, наконец, самое главное, на сегодняшний день – проектная деятельность является инновационной по своей сути, так как предполагает достижение целей, соответствующих требованиям времени,

с учетом задач, выдвинутых обществом и государством, посредством инновационных методов и форм обучения.

Мне нравится учиться и экспериментировать, и я стараюсь применять в своей работе различные инновации. В настоящий момент наиболее актуальными являются те, которые связаны с информатизацией образования.

Именно они позволяют создать новую информационно-образовательную среду как основу для развития и совершенствования системы образования.

Именно они позволяют сделать проект интересным и максимально эффективным и привлекательным для моих учеников.

Именно информатизация образования в России является одним из важнейших механизмов, затрагивающих все основные направления модернизации образовательной системы.

Новшества сегодня касаются, в первую очередь, различных технических средств и оборудования, используемого в обучении. Надо сказать, учителя иностранного языка всегда шли в ногу с прогрессом и пользовались его достижениями. Но «сегодня появились новые технические средства с колоссальными обучающими ресурсами, которые принципиально влияют на организацию учебного процесса, увеличивая его возможности. Новые технические ... средства становятся неотъемлемым компонентом образовательного процесса...», что «... позволяет говорить... о своеобразных педагогических технологиях, основанных на использовании современных информационно-компьютерных средств» [7, с.55]

Можно выделить следующие наиболее характерные компьютерные технологии. Их можно использовать и как самостоятельные и как методы проектной деятельности.

1. Интернет-ресурсы.

Основным электронным средством обучения языку на сегодняшний день является Интернет. «Учащиеся XXI века выросли вместе с информационными технологиями, для них использовать Интернет в качестве справочного материала ... совершенно естественно» [6, с.14]

2. Программное обеспечение.

Наряду с использованием Интернета, применение специальных компьютерных программ становится интегральной единицей процесса обучения.

3. Технические средства.

В новые образовательные стандарты многих школ уже вошло обязательное обеспечение процесса обучения инновационными техническими средствами, к которым можно отнести: интерактивные системы, мультимедийные проекторы, DVD, видеокамеры и др.

4. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в предметном обучении.

Все выше перечисленные средства подразумевают интеграцию различных предметных областей с информатикой, что ведет к информатизации сознания учащихся и пониманию ими процессов информатизации в современном обществе.

Необходимо также отметить, что использование ИКТ вовсе не исключает традиционные методы обучения, а гармонично сочетается с ними на всех этапах обучения. Однако использование компьютера позволяет не только многократно по-

Таблица 1.

Использование метода проектов.

1. Доминирующая деятельность	Исследовательский проект Руководитель Лингвострановедческой секции школьного научно- исследовательского общества «Созвездие».	Игровой проект Выбор игры зависит от цели урока, позволяет учитывать возрастные и индивидуальные особенности.	Практико-ориентированный (или практический) Руководитель театрального кружка "Little Stars" .	Творческий проект Авторский элективный бинар- ный курс «Мой родной город» (утвержден решением город- ского Экспертного совета, Пр. №573 от 7.12.2006г.)
2. Предметно-содержательная область				
	- моно проект 1) Иностр. язык 2) МХК	- моно проект 1) Иностр. яз. 2) МХК	межпредметный проект	межпредметный проект МХК/иностр. язык
3. Характер координации				
	непосредственный (гибкий)			
4. Характер контактов				
	Внутренний Внутри – школы – города – региона	Внутренний – внутри класса	Внутренний внутри – школы – города	Внутренний – внутри школы – внутри города
Количество участников				
	личностный	групповой	групповой	личностный
Продолжительность				
	долгосрочный	краткосрочн.	долгосроч.	долгосрочный
	Использование ИКТ			
1. Интернет-ресурсы.				
	- поиск информации при подготовке к проектам - обратная связь и обмен информацией с учителем - обратная связь и обмен информацией с участниками группы			
2. Программное обеспечение.				
	- электронные словари и переводчики - профессиональный софт Power Point и Microsoft Office - создание методической копилки по различным темам с презентациями и видеопроек- тами.			
3. Технические средства				
	- интерактивные доски - мультимедийные проекторы - DVD - видеокамеры			

высить эффективность обучения, но и стимулировать учеников к дальнейшей самостоятельной работе.

Кроме того, при работе с компьютерными технологиями меняется роль педагога, основная задача которого – поддерживать и направлять развитие личности учащихся, их творческий поиск. Отношения с учениками строятся на принципах сотрудничества и совместного творчества.

Проанализировав особенности информационно-коммуникационных технологий, мы понимаем, что ИКТ может расширить возможности проектной деятельности и сделать ее по-настоящему инновационной.

В своей работе я использую все типы проектов и опираюсь на положения, разработанные Е.С.Полат [3,4]. Приведу лишь некоторые примеры, все они подразумевают использование ИКТ на том или ином этапе работы. (Табл. 1). Ведь «информационные и коммуникационные технологии (ИКТ) могут сыграть заметную роль в любом обучении, но в особенности в обучении на основе проектов» [8, с.12].

Необходимо помнить также, что говоря о технологии вообще и о проектной в частности, мы имеем в виду систему действий, приводящую к ожидаемому результату, ведь «главным критерием оценки педагогической технологии является её эффективность и результативность». [7, с.51]

Таким образом, учитель сам может судить об эффективности своей работы. (Табл.2)

Анализ результатов деятельности, позволяет утверждать, что реализация целей проектной деятельности ведет к формированию базовых компетентностей: самообразования, информационной и самоорганизации, что стимулирует мотивацию обучения, формирование познавательного интереса. Об этом свидетельствует постоянный рост количества участников конкурсов, Олимпиад, в том числе и Интернет – Олимпиад, успешное выступление на них моих учеников. Так, мои ученики ежегодно являются победителями международной игры «Золотое руно», призерами различных викторин и конкурсов.

Формирование данных компетентностей позволяет ученикам на практике реализовывать приобретённые умения и навыки, развивать умение грамотно и аргументировано вести дискуссионную полемику, например на «Форуме молодежи» («Неделя Германии»), на дебатах в американском формате «Молодежный гражданский форум» («Дни Америки»)

Сформированность коммуникативной компетенции позволяет ученикам демонстрировать уровень культуры, образованности, социальной зрелости. В этом мы наглядно убедились во время визита немецкой делегации из Ольденбурга в рамках проекта сотрудничества МОУ СОШ №17 и гимназией г.Ольденбург, Германия.

Подводя итог вышесказанному, можно сделать следующий вывод.

Проектная деятельность отвечает требованиям времени, так как, во взаимодействии с информационно-компьютерными технологиями, она позволяет сформировать познавательные универсальные действия, которые являются одним из ведущих компонентов образовательного стандарта.

Проектная деятельность относится к тем инновационным технологиям, которые существенно обогащают и разнообразят преподавание в школе. На смену монотонной работе приходит интеллектуальный творческий поиск, в процессе кото-

Таблица 2.

Результаты реализации проектов.

Тип проекта	Результат
Исследовательский проект Школьное научно-исследовательское общество «Созвездие»	1) Постоянные победители школьного этапа конференции 2) Участники городской конференции «Шаг в будущее» (5-8 кл). 3) Участники городской конференции «Юность Архангельска» (9-11 кл.) 4) Участники «Дней Славянской письменности» – дипломанты конкурс рефератов – дипломанты викторины 1) «Архангел Михаил», 2) «Кирилл и Мефодий» 5) Участники областного конкурса письменных краеведческих работ «Малые Иоанновские чтения» 6) Участник XVI Российская научной конференция школьников «Открытие» Прошла во II (очный) тур 7) Победитель VI школьной международной заочной научно-исследовательской конференции «Проба пера» – статья опубликована в сборнике конференции 8) Работы участников опубликованы в Методическом сборнике школы
Игровой проект	Использование различных видов игр на уроках: подвижных (эдоровьесберегающие технологии); сюжетно-ролевых (ролевые, драматизации, режиссерские); компьютерных; дидактических; игр-диалогов; игр-путешествий; деловых игр.
Практико-ориентирован. или «практический» [5] Театральный кружок «Little Stars» .	1) Постоянные участники школьных праздников. 2) Призеры 1-го (2-е место) и 2-го (3-е место) городского конкурса театральных остановок на английском языке 3) Дипломанты городского фестиваля литературно-музыкальных композиций «Виват, Италия» 4) Постоянные участники городского проекта «Неделя Америки» 5) Участие в благотворительной деятельности: – выступления перед воспитанниками д/сада «Солнышко» – выступление в Опорно-экспериментальном реабилитационном центре для детей с ограниченными возможностями – выступления перед ветеранами
Творческий проект Авторский элективный бинарный курс «Мой родной город»	1) Представление курса на городских Чтениях «Свет Руси» 2) Презентация курса на Выставке программно-методических материалов «Славим город наш Архангельск» 3) Обобщение опыта – Региональная конференция «Аспекты межкультурного общения: диалог школы и вуза» – Всероссийский конкурс «Моя малая Родина» (Российская Муниципальная академия) 4) Оформление учениками результатов в форме творческого отчета (защита проектов) -создана коллекция презентаций на немецком и английском языке, которые используются на уроках и во внеурочной деятельности 5) Представление работ на конкурсах –Всероссийский конкурс издательства «Просвещение» «Наша страна – наше наследие» –Международный проект для одаренных детей «Алые паруса»

рого формируется личность нового типа, активная и целеустремленная, ориентированная на постоянное самообразование и развитие.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ.

1. Концепции модернизации Российского образования на период до 2010 года // Вестник образования, 2002. – №6.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : Учебное пособие для студентов педвузов. / ред. Е.С.Полат. – М. : Академия, 2000. – 272с.
3. Полат Е.С. Метод проектов [электронный ресурс] – источник: <http://www.ioso.ru/distant/project/meth%20project/metod%20pro.htm>
4. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Е.С.Полат // Иностранные языки в школе. – 2000 – №2 – с.3-10
5. Проектная деятельность как способ организации семиотического образовательного пространства [электронный ресурс] : электронный учебник. – <http://bg-prestige.narod.ru/proekt/index.html>
6. Рылов А. Использование электронных словарей и справочных материалов на уроке иностранного языка / А.Рылов // Иностранные языки в школе. – 2012 – №4 – с.14-16
7. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. – М.: НИИ школьных технологий, 2005.- 208 с.
8. Учебные проекты с использованием Microsoft Office : Методическое пособие для учителя. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2007. – 93 с.

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОЧУТТЯ ВДЯЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Ключові слова/ Keywords : почуття вдячності/ sense of gratitude, структура почуття вдячності/ structure of sense of gratitude.

Феномен вдячності рідко розглядається в науковій літературі, причиною чого є відсутність загальноприйнятого опису і операціоналізації цього наукового конструкту, внаслідок чого це поняття ще не стало об'єктом постійної уваги.

Дефініція «вдячність» походить від латинського *gratia* й означає витонченість, милосердя або подяка. Ми згодні з дослідником М.Мак-Каллогом та психологом Р.Еммонсом, що всі похідні слова від цього латинського кореня мають відношення до доброти, великодушності, милосердя [7, с.253].

На основі вивченої літератури було з'ясовано, що вдячність – вміння належно оцінити всяку виявлену до нас уважність, всяке зроблене нам добре діло. Вона має велику суспільну вартість, бо підтримує в людях бажання робити добро іншим [2, с.1].

Всі ми відчуваємо потребу визнання, коли зробимо щось добре, і брак того визнання зменшує почуття людської солідарності та доброзичливості. Виявлення ж тепла, сердечної вдячності служить поштовхом до подальших добрих справ.

Саме у студентському віці виникає проблема вибору життєвих цінностей, формується внутрішня позиція до інших людей. Центральним психічним процесом юнацького віку є свідомість та самосвідомість. Тому дослідження цієї теми є актуальним, бо саме у студентському віці людина осмислює свої почуття та вчинки.

Досліджуване почуття єднає одного індивіда з іншим, і завдяки цьому людина інтегрується в суспільство [3, с.44].

У структурі почуття вдячності нами виокремлено:

1. повага. І.Кант розглядає почуття вдячності як повагу до особи, що надала нам благодіяння [4, с.396].

2. людяність або гуманність. Чи малою підмогою в такому розгляді може стати один із наріжних антропологічних концептів Г.Сковороди – «про вдячність» як «царицю» людяності й духовності. Г.Сковорода розглядає людину як «народжену на добро». В таких разі воля до діяння живиться природженим духовним почуттям вдячності до буття [5, с.84].

Розділена радість і співчуття – це, правда, чуттєві сприйняття задоволення або не задоволення від стану задоволення або страждання іншої людини, сприйнятливості до яких закладено самою природою [4, с.397].

3. емпатія. Р.Лазарус та В.Лазарус почуття вдячності відносять до групи «емпатійних емоцій», тобто вважають, що коріння цього емоційного феномена лежить в здатності співпереживати іншим. Підставою для висловлення подяки є оцінка вчинку благодійника як альтруїстичного, спрямованого на благо одержувача. Але відчувати

почуття подяки, на думку авторів, може лише той, хто співпереживає діям благодійника з надання блага нужденному [1, с.109].

4. рефлексія – готовність стати на позицію іншого (більш пізні онтогенетичне утворення, що формується на основі глибокого розуміння ситуації суб'єктом переживання).

З віком спостерігається зменшення рухомих образів суб'єкта, що, безумовно, ускладнює процес становлення переживання. Ці труднощі долаються шляхом включення у структуру процесу співпереживання компонента виховного впливу, який спрямовується або від вихователя, або від суб'єкта переживання. Він забезпечує усвідомлення та прийняття суб'єктом співпереживання чужої думки, чужого болю.

Щоб виховати в дитей співчуття, бажання здійснювати добрі вчинки, важливо знати прийоми, які ставили б дитину на місце іншої, постраждалої людини, змушуючи її переживати те, що переживає вона, тобто використовувати емоційну ідентифікацію (Л.С.Виготський).

Застосування виховного впливу як психологічного засобу означає, що процес співпереживання здійснюється на основі глибокого розуміння ситуації суб'єктом переживання, його рефлексії, а не на основі сприймання і пам'яті. Все це і становить розвинену форму співпереживання, за І.Д.Бехом. Емоційний відгук при розвиненій формі співпереживання за своєю психологічною природою набуває рис, притаманних усвідомленому хотінню. Здатність ставити себе на місце іншої людини збільшується та поглиблюється з накопиченням життєвого досвіду особистості [3, с.43].

5. турботливе ставлення до людей, піклування про них (діяльне ставлення до людини, спрямоване на надання допомоги іншим, що ґрунтується на співчутті та обов'язку й проявляється в підтримці, опіці).

6. здатність поступатися власним інтересам, безкорисливе служіння іншому (уміння підпорядковувати особисті потреби потребам іншого, не чекаючи винагород, усвідомлення самоцінності добра).

Ці складові за суттю не є простою механічною сумою частин, а взаємообумовлюючи виникнення один одного, утворюють цілісне стійке глибоке моральне почуття, яке стає особистісно значущим надбанням людини. Кожен наступний структурний елемент почуття вдячності щодо попереднього виступає більш пізнім і складним моральним утворенням; його формування зумовлене вищим розвитком емоційної сфери індивіда, довільністю дій, досвідом моральної поведінки, відповідними особистісними моральними рисами. Попередній структурний елемент є основою для виникнення наступного.

Почуття вдячності – усвідомлення індивідом того, що особисте благо або успіх є наслідком допомоги інших людей [1, с.109].

Почуття вдячності пробуджує інтерес до іншої людини, поглиблює людські стосунки, соціальні зв'язки. А також на думку професора психології Університета Південної Кароліни (США) Барбари Фредріксон, автора позитивних емоцій, почуття вдячності створює соціальну гармонію в суспільстві, стимулює волонтерську діяльність, а також опосередковано сприяє зниженню проявів насилля, більш бережливому використанню навколишнього середовища, збільшенню тривалості життя [6, с.2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Аминов Н.А., Блохина Л.Н. Чувство благодарности как показатель уровня развития морального сознания. / Психология индивидуальности: материалы IV Всероссийской научной конференции, г. Москва, 22-24 ноября 2012 г./ отв. ред. А.Б. Купрейченко, В.А. Штроо; Нац. иссл. ун-т “Высшая школа экономики”; Росс. гуманит. науч. фонд. – М.:Логос, 2012. – 354 с.
2. Єгорова О.Б., Медведєва А.С. Вдячність як детермінанта суб'єктивного переживання щастя у студентів-психологів. – Режим доступу: <http://www.aspirants.com>
3. Загороднюк Т. Методика виховання почуття корисності для інших в учнів підліткового віку// Рідна школа. – 2009. – с.43–47.
4. Кант И. Сочинения в шести томах. М.:Мысль,1965.Т.4,Ч.2. – с.396–407.
5. Малахов В. Філософія вдячності Григорія Сковороди /В. Малахов // ВНАНУ.-1994.-№11-12.-с.84-88.
6. Ханова А. Феномен благодарности.- Режим доступу: <http://www.cloudwatcher.ru>
7. Michael E. McCullough, Robert A. Emmons, Shelley D. Kilpatrick, David B. Larson Is gratitude a Moral Affect? // Psychological Bulletin.-2001.-№2.-p.249-266.

Гордиенко Н.В.

Кандидат педагогических наук,
доцент кафедры социальной педагогики
и коррекционного образования
Дрогобычского государственного
педагогического университета имени Ивана Франко

НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ РОДИТЕЛЕЙ: АНДРАГОГИЧЕСКИЙ И ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОДЫ

Актуальность исследования. Педагогическая культура семьи всегда выступает своеобразным индикатором определенного уровня достижений общества в области воспитания и обучения подрастающего поколения.

Последние десятилетия XX – начала XXI ст. являются ярким примером осознания скрытых проблем советского периода в психолого-педагогическом всеобуче родителей, главными признаками которого были доминирование форм общественного воспитания детей и нивелировка функций семьи как первичного института социализации личности. Как свидетельствуют последние социологические исследования, современная украинская семья, обладая значительным воспитательным потенциалом, в то же время испытывает значительные трудности в его реализации.

Проблема воспитания ребенка в семье приобрела в наше время особую остроту, поскольку, с одной стороны, не все родители осознают личную ответственность за воспитание собственных детей, многим из них часто не хватает элементарных знаний и умений правильно организовать воспитательный процесс в своей семье, а с другой стороны – в связи с возникновением новых нетипичных проблем воспитательного характера в результате целого ряда трудностей, которые возникают в семье вследствие реформаторских изменений государственного масштаба, что, в свою очередь, негативно отражается на поведении детей, провоцирует деформации в их социализации.

Современные условия жизнедеятельности украинских семей нуждаются в поиске новых подходов к организации семейного воспитания и учебы детей, а следовательно актуализируют и необходимость усовершенствования образования родительской общественности, приведения его содержания, форм и методов в соответствие с реалиями и требованиями современности.

Цель данной статьи – раскрыть возможности повышения педагогической культуры родительской общественности в современных условиях Украины, очертить особенности этой работы с точки зрения андрагогического и личностно-ориентированного подходов к неформальному образованию взрослых.

Одним из главных требований современности выступает создание новых приоритетов в учебе и воспитании личности на протяжении всей жизни, что должно способствовать формированию готовности человека к сознательному постоянному повышению не только своего профессионального уровня в условиях конкуренции для обеспечения возможностей трудоустройства, но и прежде всего активного личностного развития, сознательного отношения к своим правам и обязанностям, в том

числе правам и обязанностям родителей как первых и важнейших агентов социализации подрастающей личности. Именно поэтому особой составляющей неформального образования взрослых следует считать просветительскую работу с родительской общественностью, поскольку преобразования в разных сферах жизнедеятельности общества зависят от уровня развития культуры его граждан, в структуре которой главное место принадлежит культуре педагогической.

Стратегические цели психолого-педагогического образования родителей, направленного на повышение их педагогической культуры, – это развитие у них позитивного восприятия не только собственных детей, но и самих себя и окружающего мира; формирование умений предупреждать причины возникновения конфликтов в семье на всех ее подсистемах; формирование критического мышления, умений общения на принципах эмпатии, взаимопонимания, и, в конечном итоге – помощь ребенку в его социальном становлении. Это дает основания утверждать, что правильно и эффективно организованная психолого-педагогическая помощь родителям в воспитании подрастающего поколения – дело государственного масштаба, которое работает на будущее Украины.

Важно отметить, что проблема повышения педагогической культуры родителей не новая в педагогической теории и практике. На особенную роль формирования педагогической компетенции родителей в семейном воспитании детей обращали внимание Г. Ващенко, Б. Гринченко, О. Духнович, И. Огиенко, С. Русова, В. Сухомлинский, К. Ушинский. Данная проблема не потеряла своей актуальности и в наше время. Разным аспектам ее освещения посвящены труды таких отечественных и зарубежных исследователей, как Алексеенко Т., Волкова О, Болтун Т., Зверева О., Кравченко Т., Костив В., Стельмахович М., Трубавина И., Овчарова Г. и др.

Стратегические задания организации психолого-педагогического всеобщего родительской общественности, представленные в научной литературе, можно представить следующим образом:

- помощь родителям в поиске необходимой информации по развитию и воспитанию ребенка, в ориентации в этой информации, понимании потребностей ребенка, создании условий, которые эти потребности могли удовлетворять;
- формирование уверенности родителей в своих силах; профилактика деформаций в жизнедеятельности таких подсистем семейной системы, как «муж – жена», «отец – мать», «родители – дети»;
- помощь родителям в формировании у детей жизненных умений и навыков [6, с.19].

Учитывая эти задания, считаем необходимым освещение отдельных особенностей, принципов и методов организации неформального образования родителей с точки зрения андрагогического и личностно-ориентированного подходов.

Андрагогический подход – системное использование особенностей обучения взрослых людей, которые уже обладают определенным жизненным и организационным опытом, сами выбирают, что им учить, и могут обеспечить самоконтроль процесса обучения. В отечественной практике образования взрослых выделено «главное отличие» андрагогического подхода как осознание субъектом учения своих потребностей, удовлетворяемых в сфере образования, и сознательная активность, деятельность по их удовлетворению. Существенной отличительной чертой андра-

гогического подхода к процессу формирования психолого-педагогической компетенции родителей является и то, что строиться он должен с учетом особенностей взрослых, которые учатся (психические особенности возраста и профессии, наличие определенного образовательного уровня, жизненный опыт) и при этом заняты профессиональной деятельностью. Принципиальным в этом процессе является понимание таких положений: с одной стороны, у взрослых существует потребность в знаниях, но на основе очевидности получения определенной собственной выгоды от усвоения материала, который станет залогом их успеха в деятельности; с другой стороны – взрослый человек имеет также богатый и разнообразный жизненный опыт, который является самостоятельным источником знаний и нуждается в акцентах на индивидуализации учебы. Таким образом происходит переориентация от принципа аккумулирования знаний к повышению уровня компетентности благодаря способности к эффективным действиям во время решения конкретных жизненных ситуаций. Вместе с тем практика неформального образования родительской общественности свидетельствует о том, что в ходе учебы часто возникает своеобразный конфликт между необходимостью взрослых повышать квалификацию и их предубеждением к восприятию нового («Ну и что с того, что...», «Я давно все это знаю», «Меня так воспитывали...» и т.п.). Решение такого противоречия может быть осуществлено путем выполнения заданий, которые позволяют актуализировать недостаточность знаний взрослого ученика и необходимость формирования новых знаний, умений и навыков. При этом особую роль играет модель субъект-субъектных взаимодействий, актуальность которой в настоящее время становится особенно ощутимой в связи с демократизацией общества, а также формирование внутренней мотивации обучаемых к процессу образования.

Каждый человек ищет в образовании ответы на вопросы, которые касаются его личной жизни, дают возможность реализовать себя, подсказать выход из кризисной ситуации. Это значит, что привлечение родительской аудитории к учебной деятельности в значительной степени будет зависеть от наличия конструктивной мотивации овладения психолого-педагогическими знаниями. Ведь только тогда, когда родители начнут осознавать значение этих знаний в своем повседневном взаимодействии с ребенком и окружением, свою ответственную роль в социальном становлении потомков, можно говорить о создании условий для результативности процесса обучения родителей. Пути формирования конструктивной мотивации к обучению могут служить сосредоточение внимания на важности приобретения психолого-педагогических знаний, содержательная деятельность, актуальность тематики, использование интерактивных методов и т.п. Способствуют реализации этих путей в процессе обучения взрослых ситуации признания, успеха, полилогического общения, самоанализа и самооценивания, системной практической работы со стороны взрослых учеников. Следует отметить и тот факт, что осознание необходимости учета возрастных особенностей родительской аудитории, включенной в процесс психолого-педагогического всеобуча, отношение к этому процессу как к процессу обучения именно взрослых учеников поможет расставить акценты, использование которых позволит, в свою очередь, усилить мотивацию образовательной деятельности родителей, повысить эффективность их обучения.

Неформальное образование родительской общественности в рамках андра-

гогического подхода предполагает косвенное управление учебной деятельностью, которое перерастает в самоуправление, самоосуществление, самосозидание и строится на таких принципах:

– *природосообразности*, предполагающего учет закономерностей возрастного развития и особенностей (физических, психических, гендерных и т.д.) взрослых обучающихся;

– *культуросообразности*, направленного на осознание взрослыми обучающимися познавательных, образовательных, культурных, духовных и т.п. потребностей в контексте современной культуры;

– принцип *индивидуально-личностного подхода*, сущность которого состоит в опоре на профессионально-личностный опыт взрослых обучающихся;

– принцип *ценностно-смысловой направленности образования*, который заключается в отборе, организации и презентации содержания, адекватного запросам взрослых обучающихся [3].

Целенаправленное, последовательное и осознанное использование андрагогических принципов как совокупности принципов обучения, преподавания, учения позволяет строить образование взрослых на методологической основе личностно-ориентированного образовательного подхода, сущность которого состоит в концентрации внимания педагога на целостной личности человека, заботе о развитии не только интеллекта, гражданского чувства ответственности, но и духовности личности с ее эмоциональными, эстетическими, творческими задатками и возможностями развития.

Целью личностно-ориентированного образования является создание условий для полноценного развития таких функций индивидуума, как способность человека к *выбору*, умение рефлексировать, оценивать свою жизнь; поиск *смысла жизни*, творчество; формирование образа “Я”; *ответственность* (в соответствии с формулировкой “Я отвечаю за всё”).

Характерными особенностями личностно-ориентированного подхода к образованию родительской общности являются оценка родительской компетентности (уровень знаний, умений, навыков и опыта выполнения родительских функций) и психологического состояния родителей не только на первоначальном, а на каждом этапе реализации образовательной программы, а также сосредоточение внимания на потребностях обучающихся, предоставление приоритета индивидуальности, самоценности; сотрудничество между педагогом и родителями; создание ситуации выбора и ответственности за этот выбор; приспособление форм и методов работы к учебным возможностям обучающихся; актуализация проблемы личностно-го роста родителей, стимулирование их развития и саморазвития.

Следует отметить и то, что личностно-ориентированный подход в образовании родителей предусматривает создание таких условий, в которых они находились бы не в роли исполнителей или пассивных наблюдателей, а были полноправными авторами своей «жизненной позиции», ответственными за собственный выбор и поступки [2].

Значительную роль в формировании психолого-педагогической компетенции родителей, их личностных качеств, необходимых для конструктивного взаимодействия между всеми членами семьи, играет организация учебного процесса, среди важных признаков которого особенного внимания требует его активизация.

Активизация обучения взрослых – многофакторный комплексный процесс, который касается всех аспектов познавательной деятельности обучающихся и воплощается через систему разнообразных методов и приемов, среди которых, по мнению исследователей, центральное место принадлежит такому практическому методу андрагогического подхода, как «метод анализа опыта» [3]. Именно наличие опыта (в котором осознается взрослость и зрелость человека) и его использование в образовании – это то, что различает образование детей и взрослых, наиболее полно соответствует содержанию образования и принципам обучения взрослых и определяет выбор частных методов и приемов организации учебного процесса.

К методам обучения в соответствии с андрагогическим подходом отнесены методы, присущие интерактивному обучению и базирующиеся на принципе коллективного взаимодействия.

Использование интерактивных методов обучения (дискуссии, анализ и моделирование ситуаций, тренинги, деловые и ролевые игры, мозговой штурм и т.п.) в процессе психолого-педагогического просветительства способствует не только активизации умственной деятельности родительской общественности, развитию их творческой, конструктивной инициативы, но и формированию соответствующих жизненных умений и навыков.

Ввиду того, что интерактивные методы – это система способов диалогического взаимодействия, направленного на осознание диалога, их можно рассматривать как систему субъект-субъектных отношений (педагог и родители) [5, с.117], что способствует формированию партнерских отношений, развитию сотрудничества и сотворчества, позволяет активизировать учебный процесс, ориентировать его на практическое использование приобретенных знаний и умений.

Выводы. Освоение родительской аудиторией новых психолого-педагогических знаний, формирование у них соответствующих умений и навыков в процессе семейного воспитания укрепляет фундамент, на основе которого родители по-новому осознают и оценивают педагогические ситуации и свой родительский опыт. Именно это осознание, а иногда и переосмысление позволяет им выработать новую стратегию взаимодействия с ребенком и сформировать в своем отношении к нему более конструктивные, и в конечном итоге, более социально зрелые позиции.

Литература

1. Бабаева Э.С. К проблеме моделирования программ неформального и информального образования / Э. С. Бабаева // Актуальные задачи педагогики: материалы междунар. науч. конф. (г. Чита, декабрь 2011 г.). – Чита: Издательство Молодой ученый, 2011. – С. 10-12.
2. Белухин Д.А. Основы личностно-ориентированной педагогики (Курс лекций). Часть 1. – М.: Изд-во «Ин-т практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 318 с.
3. Кукуев А.И. Современные подходы в образовании. /А.И. Кукуев, В.А. Шевченко //Учебно-методическое пособие. – Ростов-на-Дону: ИПО ПИ ЮФУ, 2010. – 55 с.
4. Практическая андрагогика. Книга 5. Открытое образование взрослых: моногр. /А.Е. Марон, Л.Ю. Монахова и др.; под ред. А.Е. Марона. – СПб.: УРАО ИОВ, 2012. – 400 с.

5. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: Науково-методичний посібник / За заг. ред. Пуцова В.І., Набоки Л.Я. – К.: Букрек, 2007. – 228 с.
6. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками./ І. М. Трубавіна // Науково-методичні матеріали для працівників соціальних служб, учителів, соціальних педагогів, студентів педагогічних вузів. – Київ: УДЦССМ, 2000. – 88 с.

ПОНЯТТЯ «КОМПЕТЕНЦІЯ» І «КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентнісно орієнтована освіта, компетентність, компетенція, освітні компетенції.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентно ориентированное образование, компетентность, компетенция, образовательные компетенции.

Keywords: competence approach, competence-oriented education, competence, competency, educational competency.

Постановка проблеми. Підвищення якості освіти в даний час є актуальним не тільки в Україні, але у всьому світі. Вирішення цієї проблеми пов'язане з модернізацією змісту освіти, оптимізацією способів, технологій організації освітнього процесу і, звичайно, переосмисленням мети, результату освіти. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців є ключовим методологічним інструментом, який дозволяє по-іншому будувати цілі і зміст освіти, визначати результати навчання. Водночас аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень говорить про існуючу до цього часу невизначеність та проблемність базових категорій компетентнісного підходу. На нашу думку, термінологія компетентнісно зорієнтованої освіти лише закріплюється в педагогічному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “компетентність” досліджували такі зарубіжні науковці, як В. Байденко, В. Болотов, Ф. Вайнворт, А. Вербицький, Т. Добудько, В. Долл, Ю. Ємельянов, Е. Зеєр, І. Зимня, В. Краєвський, Н. Кузміна, Дж. Кулаген, А. Маркова, А. Новиков, Ж.Перре, В. Сериков, Дж. Равен, М. Роменвіль, М. Сміт, Ю. Татур, А. Хуторський, А. Чошанов, С. Шишов, Е. Шорт та такі вітчизняні педагоги, як Н.Бібік, Л. Ващенко, С. Гончаренко, О. Гура, О. Локшина, В. Маслов, О. Пометун, Л. Хоружа.

Мета статті – проаналізувати сутність поняття «компетентність» та «компетенція» у зарубіжній та вітчизняній психолого-педагогічній літературі, узагальнити підходи щодо їх співвідношення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури, зокрема монографічних та дисертаційних досліджень, свідчить про таке розуміння науковцями поняття «компетентність»:

– здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Вона поєднує взаємовідповідні пізнавальні ставлення і практичні навички, цінності, емоції, поведінкові компоненти, знання і вміння, все те, що можна мобілізувати для активної дії (експерти програми «DeSeCo» – Definition and Selection of Competencies);

– комбінація взаємопов'язаних когнітивних та практичних умінь, знань, мотивацій, ціннісних та етичних характеристик, ставлень, емоцій та інших соціальних і поведінкових компонентів, які разом можуть бути мобілізовані для ефективної діяльності у конкретному контексті (М.Сміт);

– знання, розуміння, вміння, дія та досвід (Ф. Е. Вайнверт);

– здатність або потенціал для ефективного виконання дій у конкретному контексті (М. Роменвілл);

– знання та вміння, необхідні для професійної діяльності (Н. Кузміна, С. Гончаренко);

– сукупність знань, умінь, досвіду, що відображена в теоретично-прикладній підготовці до їх реалізації в діяльності на рівні функціональної грамотності; синтез когнітивного, предметно-практичного та особистісного досвіду (Е.Ф. Зеєр);

– здатність до діяльності на основі набутих універсальних знань (С. Шишов, Л. Фурсова);

– актуальна особистісна, інтегративна властивість, яка виявляється в адекватності вирішення (стандартних та особливо нестандартних, що вимагають творчості) задач всьому різноманіттю соціальних та професійних ситуацій, яка проявляється в діях, діяльності, поведінці та вчинках людини (І. Зимня);

– поєднання психічних якостей, психічних станів, що дає змогу діяти самостійно й відповідально, оволодіння людиною навичками і вміннями виконувати трудові функції (А. Маркова);

– складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміють набір знань, умінь, навичок, ставлень, що дають змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності

(О. Пометун);

– система теоретико-методологічних, нормативних положень, наукових знань, а також організаційно-методичних, технологічних умінь, що об'єктивно необхідні особистості для виконання посадово-функціональних обов'язків, а також відповідні моральні і психологічні якості (В. Маслов);

– екзистенціональна властивість людини, продукт власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти (І. Зязюн);

– поєднання трьох аспектів: проблемно-практичного; змістового; ціннісного (Т. Добудько);

– поєднання мобільності знань та гнучкості методу. Компетентність займає проміжне положення між виконуваністю і досконалістю (А. Чошанов);

– результат саморозвитку індивіда, його не стільки технологічного, скільки особистісного росту, результат самоорганізації, діяльнісного і особистісного досвіду (В. Болотов, В. Сериков, В. Краєвський, А. Хуторський);

– виявлені на практиці намагання та здатність (готовність) реалізувати власний потенціал (знання, вміння, досвід, особистісні якості тощо) для успішної творчої (продуктивної) діяльності у професійній та соціальній сферах, усвідомлюючи соціальну значущість та особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення (Ю. Татур);

– динамічна комбінація знань, розумінь, цінностей, інших особистих яко-

стей, що описують результати навчання за освітньою/ навчальною програмою (І. Бабин, Я. Болюбаш, А. Гармаш).

Узагальнюючи трактування поняття «компетентність», зазначимо, що вона має складний, багатомірний характер, що характеризується наявністю різних підходів та рівнів узагальнення при її тлумаченні. Сутність компетентності така, що хоч вона і є продуктом діяльності, але не прямо впливає з нього, а є наслідком самоорганізації та саморозвитку індивіда, синтезу когнітивного, предметно-практичного та особистісного досвіду.

Поряд з терміном «компетентність» у вітчизняній та зарубіжній науково-педагогічній літературі використовується термін «компетенція».

Аналіз поняття «компетенція» також свідчить про неоднозначне її трактування.

В сучасній українській мові поняття «компетенція» (від латинського *competentia* – досягати, відповідати, прагнути) вживається у двох значеннях:

1) добра обізнаність із чим-небудь;

2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи [2, с. 445].

Аналогічне подвійне трактування компетенції надає і словник іншомовних слів [12, с.241], словник російської мови С. І. Ожегова [10, с.234].

З іншої позиції компетенція визначається енциклопедією освіти, яка подає її визначення як відчуженої від суб'єкта, наперед заданої соціальної норми (вимоги) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат [7].

Н. М. Бібік вважає, що компетенції можуть бути виведені як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі.

Схоже трактування компетенції знаходимо у роботі А. Хуторського.

Зв'язок понять компетенції та компетентності вчений визначає таким чином: компетентність – це володіння студентом відповідною компетенцією (компетенціями), яке включає його особистісне ставлення до неї як предмету

діяльності [13]. На думку дослідника, слід виокремлювати освітні компетенції – вимоги до освітньої підготовки, виражені сукупністю взаємопов'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно й соціально значущої продуктивної діяльності.

Відмінну позицію щодо трактування поняття компетенції займають Е. Ф. Зеєр, А. М. Павлова, Е. Е. Симанюк. Науковці характеризують компетенцію як загальну здібність, яка проявляється і формується в діяльності, ґрунтується на знаннях, цінностях, схильностях і дозволяє людині встановити зв'язок між знанням і ситуацією, виявити процедуру (систему дій) для успішного розв'язання проблеми. Компетенція, вважають автори, є інтегральним результатом освіти. На нашу думку, автори підмінюють зміст понять компетенції та компетентності.

Як рівень розвитку учня, пов'язаний з якісним опануванням змісту освіти, визначають компетенцію О. М. Дахін [5], І. В. Родигіна [11], О. Я. Савченко [8].

У контексті професійної діяльності компетенція розглядається як коло питань, у яких людина добре поінформована, володіє знаннями і досвідом у тій чи іншій

сфері (Н. Гузій) [4]; як професійно-статусна можливість щодо здійснення людиною державних, соціальних і особистісних повноважень в професійній діяльності (В. Горб) [3]. На думку Л.Ващенко та В.Маслова, компетенція законодавчо або нормативно – це чітке коло авторів, повноважень та прав особистості для виконання відповідних дій у межах конкретної посади або спеціальності у певній професії в предметно-фаховій спрямованості, а також відповідальність за якість і результати своєї роботи. Компетенції розглядаються авторами як упорядкована сукупність методологічних, загальнотеоретичних, спеціально-теоретичних (професійно-фахових) знань та адекватних для їх реалізації технологічних умінь, об'єктивно необхідних для якісної діяльності особистості, яка обіймає конкретну посаду, або працює у професійно-фаховій сфері [1].

Європейські науковці С. Адам, Г. Халаж, С. Шо розробили класифікацію компетенцій за категоріями: інструментальні, міжособистісні та системні.

Приєднання України до Болонського процесу, неоднозначність трактувань понять, які використовуються у вищій освіті, спонукало вітчизняних науковців до розроблення Національного глосарію з вищої освіти. Поняття «компетенція» трактується у ньому лише в одному значенні – як надані (наприклад нормативно-правовим актом особі (іншому суб'єкту діяльності) повноваження, коло її (його) службових та інших прав і обов'язків.

Разом з тим, у комплексі нормативних документів МОН України для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти нового покоління, який містить рекомендації щодо застосування компетентнісного підходу, поняття компетенцій визначається відповідно до трактування, запропонованого європейським проектом TUNING, а саме: воно включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті).

Висновки. Методологічний аналіз понять свідчить, що компетенції виконують функції системних характеристик при проектуванні професійних стандартів, що моделюють діяльність студента для його повноцінної життєдіяльності в майбутньому. Компетентність при цьому визначається володінням студентом відповідними компетенціями, обидва поняття відображають цілісність результату освіти.

Література:

1. Ващенко Л. Методологічні засади розробки стандартів для формування посадово-функціональної (професійної) компетентності керівних кадрів освіти / Л. Ващенко, В. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – №1'2011 (18). – С 16-23.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Горб В. Г. Основная образовательная программа вуза: проблемы и решения / В.Г. Горб // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 2. – С. 22–31.
4. Гузій Н. Історичні витоки проблеми майстерності та професіоналізму педагогічної праці / Н. Гузій // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: моногр. – К., Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 118–120.

5. Дахин А.Н. Культура в педагогике и педагогика в культуре / А.Н. Дахин. – Режим доступа: http://vio.fio.ru/vio_22/cd_site/Article/art_1_4.htm.
6. Драч І.І. Компетентнісний підхід у підготовці магістрантів з педагогіки вищої школи / І. І. Драч // Проблеми освіти: наук.зб. – К: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України, 2012. – Вип.№70. – Ч І. – С.140-146.
7. Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 1040 с.
8. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. – К.: Плеяди, 2005. – 120 с.
9. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учеб.пособие / Э.Ф. Зеер, А.М. Павлова, Э.Э. Сыманюк. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.
10. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / Под ред. Чл.-корр АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19-е изд., испр. – М.: Рус.яз., 1987, – 750 с.
11. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна. – Х.: Видавнича група “Основа”, 2005. – 96 с.
12. Словарь иностранных слов. – 12-е изд., стереотип. – М.: Рус.яз., 1985. – 608 с.
13. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – №2. – С.58-64.

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ключові слова / Keywords: *риторична культура / rhetorical culture, риторична культура викладача технічного університету / rhetorical culture of teacher Technical University, компоненти риторичної культури / components rhetorical culture.*

Постановка проблеми. Думка, що викладачеві технічного університету риторики не потрібна, є педагогічно невиправданою й небезпечною. Педагог завжди знаходиться у сфері підвищеної відповідальності за фахову риторичну діяльність, позаяк її результатом є “вся подальша поведінка, діяльність, спосіб життя” [1, с. 3.] його студентів. У підготовці майбутніх викладачів технічного ВНЗ в умовах магістратури має вирішуватися ще одне важливе завдання: заміщення в структурі особистості магістранта техноцентричної спрямованості інженера людиноцентричною педагогічною спрямованістю. Риторика, що з **моменту свого виникнення була зорієнтована на** формування здатності людини існувати в діалозі, **відіграє тут вирішальну роль. Це визначає необхідність риторичної підготовки магістрів технічних університетів як майбутніх викладачів.**

Мета статті – дослідити зміст та структуру риторичної культури (далі – РК) викладача технічного університету, що є обов’язковим етапом у розробці педагогічної технології її формування.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз праць знаних російських та українських риторів (Рожественського Ю., Безменової Н., Михальської А., Зарецької О., Іпполітової Н., Сагач Г., Капської А., Тарасевич Н., Мацько Л. та ін.), сучасних дисертаційних досліджень з проблем РК [Голуб Н., Аксенової Л., Білоусової Я. Первушиної А. та ін.] дає підстави твердити, що не існує єдиного підходу до визначення РК. Отож, незважаючи на те, що у вітчизняній риториці створені теоретичні передумови та існує практичний досвід формування РК, поняття РК особистості потребує уточнення, а поняття РК викладача технічного університету потребує розробки.

Виклад основного матеріалу. Порівняльно-співставний аналіз наукових праць дає змогу виділити технологічний та культурологічний підходи до визначення РК. У світлі технологічного підходу основним показником РК є знання і використання мовцем норм і технологій риторичної діяльності [2, 3]. У такому розумінні РК має своїм синонімом поняття “компетентність”. Культурологічний підхід висвітлює тісний зв’язок з культурою: РК скеровує розвиток пріоритетних духовних цінностей [4]; РК – цілісна система актуальних ціннісно-орієнтованих норм мовленнєвої взаємодії між людьми, оволодіння якої сприяє формуванню людини культури. [5]; РК – це культура думки, слова, вчинку [6].

Входженню людини (*homo rhetoricus* [7]) в культуру сприяє її включеність у процес творчості. Риторичне мистецтво є особистісним, індивідуально-творчим. РК

передбачає мовця-автора, творця риторичного тексту, що має значення у світлі культури, тексту культури. Штрекер І. (Strecker I.) та Тайлер С. (Tyler S.) ініціювали проєкт, що мав назву “rhetoriculture” [8]. Таке слововживання відносить нас до давньогрецьких понять, на зразок калокагатії (краса-добро). “Rhetoriculture” підкреслює не просто взаємозв’язок, взаємозалежність, а й “взаємодність” риторики й культури. І. Штрекер та С. Тайлер підкреслюють, що риторика заснована в культурі так само, як культура заснована в риториці; риторика є гравітаційною силою культури. Можна сказати, що ритор (мовець, що володіє РК) є і продуктом культури, і своєю риторичною діяльністю долучається до творення культури. Риторичне висловлювання має бути не менш цінне, ніж сам предмет мовлення, останній “подвоюється” унікальним контекстом – досвідом, баченням мовця. Текст, таким чином, здійснює вплив як на слухачів (читачів), так і на сам предмет мовлення, вплив на культуру. Звідси – етична відповідальність риторика за власну діяльність.

У риторичній підготовці магістрантів технічного університету, вважаємо, має домінувати саме культурологічний підхід, не виключаючи технологічного, ефективність якого доведена у дидактиці. Риторична підготовка має узагальнити усю гуманітарну, культурологічну, педагогічну підготовку студентів технічного університету. Виходячи з цього, ми пропонуємо таке визначення досліджуваного поняття: *РК викладача технічного університету є складним багатовимірним утворенням, інтегративною характеристикою особистості викладача, що включає сукупність засвоєних нею риторичних компетенцій, гуманістично-, ціннісно-, педагогічно-орієнтованих норм риторичної діяльності та індивідуально-творчого стилю її реалізації з метою здійснювати педагогічний вплив на особистісний розвиток та професійне становлення студентів.* РК викладача технічного університету передбачає, що йому є що сказати не лише як фахівцю в певній навчальній дисципліні, він повинен мати знання й переконання у гуманітарній царині. РК викладача технічного університету вимагає від нього бути особистістю зі сформованим світоглядом, високим рівнем моральності, розвиненою національно-мовною свідомістю, високим рівнем інтелекту, ерудиції, розвиненим естетичним смаком, багатим життєвим досвідом.

У структурі РК викладача технічного університету ми врахували позитивні надбання й разом з тим недоліки інших дослідників РК [2, 5, 9 та ін.], виділили аспекти, які не знайшли відображення в аналізованих джерелах, але є сутнісними для викладачів технічного університету. Отож ми виділяємо 4 компоненти РК викладача технічного університету (табл. 1). Вони взаємопов’язані, взаємозалежні і забезпечують цілісність і тотожність поняття РК самому собі. При цьому послідовність компонентів досить умовна. Так, першим ми поставили мотиваційно-ціннісний компонент, оскільки сформована мотивація є рушійною силою риторичної діяльності, з іншого боку, лише у процесі риторичної діяльності засвоюються, формуються риторичні переконання. Разом з тим пропонується структура у її лінійному вигляді видається нам логічно виваженою, позаяк відповідає алгоритму риторичної діяльності.

Мотиваційно-ціннісний компонент РК передбачає спрямованість викладача технічного університету на гуманістичне спілкування. Сучасний викладач зобов’язаний усвідомлювати свою місію – пропагувати гуманістичне мислення у сту-

Табл. 1

Структура РК викладача технічного університету

Компоненти	Показники риторичної культури
мотиваційно-ціннісний	ставлення до РК як особистісного утворення та суспільного феномену
	наявність мотивації здійснювати риторично-педагогічну діяльність
	сформованість риторично-педагогічних цінностей
	усвідомлення необхідності риторичного самовдосконалення
	сформованість уявлення про риторичний ідеал викладача технічного університету
інтелектуально-творчий	знання з риторики
	розуміння риторичних понять
	риторичне мислення
	наявність умінь текстотворення
	здатність до рефлексії
мовностилістичний	правильність і точність мовлення
	багатство словникового запасу
	доречність використання мовних засобів (знання й дотримання функціональних стилів української мови)
	виразність мовлення
	чистота мовлення
особистісно-виконавський	психологічна готовність до виступу перед аудиторією
	виразність інтонації
	уміння використовувати невербальні засоби
	уміння встановити контакт з аудиторією
	здатність здійснювати педагогічний вплив

дентському середовищі й суспільстві загалом. У технічному університеті це, в першу чергу, стосується викладачів технічних дисциплін, оскільки вони у більшій мірі, ніж викладачі гуманітарних дисциплін того ж університету є взірцями для наслідування для майбутніх інженерів. Саме вони, як показує досвід видатних вчених, повинні шукати шляхи кореляції світу двох культур (фізиків і ліриків), про які писав англійський письменник та учений-фізик Ч. П. Сноу [10].

Виховати інженера (*genio* – “народжую”; *ingenium* “талант, геній, винахідливість”) може лише творчо активний наставник, риторична діяльність якого характеризується авторською самостійністю, оригінальністю, глибиною змісту. Це обумовлює значущість *інтелектуально-творчого компоненту* РК викладача технічного університету. У визначенні ознак риторичного мислення ми спираємося на положення: 1) риторика “як навчальний предмет спрямована на розвиток основ системного мислення” [11, с. 121] на розвиток “самостійності, самокритичності, глибини, гнучкості, оперативності, відкритості, ерудиції” [12, с. 21]; 2) риторика “сама і трактується як наука, пов’язана з творчим мисленням” [13, с. 10]; 3) риторичне мислення помилково протиставляти науковій свідомості як специфічно художнє [14, с. 175].

Необхідність прискіпливої уваги до *мовностилістичного компоненту РК* визначається особливістю текстів викладача технічного університету. Зображальний ряд (схеми, таблиці, формули) – “це той елемент, без якого текст втрачає свою пізнавальну сутність”, тоді як вербальна складова стає своєрідним “пакувальним матеріалом” [15, с. 118-119]. Такий об’єктивний стан речей призводить до того, що викладач технічних дисциплін загалом може сприймати слово, як пакувальний матеріал, невібагливо ставитись до нього. Тоді як піклуватися про власну мовленнєву культуру важливо з огляду на пряму залежність між інтелектуальним, духовним та мовнокультурним розвитком особистості.

Важливість *особистісно-виконавського компоненту РК* підтверджують результати опитувань студентів, які свідчать про певний брак емоційної насиченості занять з фахових технічних дисциплін. Що, в свою чергу, спричиняє монотонію в навчальному процесі. Підвищити ж його емоційну насиченість в числі інших чинників можуть невербальні засоби спілкування.

Висновки.

Отож, викладач технічного ВНЗ зі сформованою РК має людиноцентричну педагогічну спрямованість особистості, потребу у здійсненні риторичної діяльності та здатність її реалізувати й аналізувати. Рівень РК викладача технічного університету слід визначати не лише за дотриманням ним законів риторичної діяльності, а й за рівнем свободи й творчості у ній. Через РК виявляється здатність викладача реалізовувати прагнення удосконалювати себе, студентів й, таким чином, суспільство. Змістом РК викладача технічного університету є система риторично-педагогічних цінностей; знання з риторики та риторичне мислення; мовленнєва культура; виконавська майстерність, яка ґрунтується на особистісних якостях, що уможливають риторично-педагогічний вплив.

Література

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов / Зимняя И.А. – М. : Университетская книга, Логос, 2007. – 384 с.
2. Білоусова Я.В. Формування риторичної культури студентів гуманітарних факультетів у навчально-виховному процесі. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. / Білоусова Я.В. – Київ, 2004. – 20 с.
3. Уварова А.М. Формування риторичної культури майбутнього вчителя. – Електронний ресурс: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2009_1n/259.pdf
4. Онуфрієнко Г. С. Риторика. Навч. пос. / Онуфрієнко Г. С. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
5. Аксенова Л. П. Формирование риторической культуры преподавателя высшей школы : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Аксенова Л. П. – Екатеринбург, 2002. – 195 с.
6. Юніна Е. А. Колесникова Л.Н. Риторическая культура современного педагога. // Риторика и культура речи в современном обществе и образовании: сборник материалов X Международной конференции по риторике / науч. ред.-сост. В.И. Аннушкин, В.Э. Морозов. – М. : Флинта : Наука, 2006. – 496 с.

7. Иштван И. А. Артикуляция как позиционное высказывание в дискурсивном пространстве риторики культуры: Дис... канд. филос. Наук: 09.00.04 / Иштван И. А. – Харьков, 2012. – 203 с.
8. International Rhetoric Culture Project. Режим доступа: <http://www.rhetoricculture.org/outline.htm>
9. Первушина А. В. Формування риторичних умінь у майбутніх соціальних педагогів. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Первушина А.В. – Тернополь, 2002. – 20 с.
10. Сноу Ч.П. Две культуры и научная революция. – В кн.: Сноу Ч.П. Портреты и размышления. / Сноу Ч.П. – М.: Изд. «Прогресс», 1985. – 368 с.
11. Сагач Г. М. Риторика як наука в системі професійної підготовки вчителя : дис... доктора пед.. наук : 13.00.04 / Сагач Г. М. – К., 1993. – 284 с.
12. Сагач Г. М. Похвальне красномовство : практ. посіб. / Сагач Г. М.; Ін-т зміну і методів навчання. – К. : ІЗМН, 1996. – 154 с.
13. Ключев Э. В. Риторика. Учебное пособие для высших учебных заведений / Ключев Э. В. – М. : Приор-издат, 2005. – 270 с.
14. Лотман Ю.М. Риторика. // Избранные статьи в 3-х томах. Т.1. Статьи по семиотике и типологии культуры / Лотман Ю.М. – Таллинн : «Александра», 1992. – 480 с. – С. 167-183.
15. Валгина Н.С. Теория текста : учеб. пособ. / Н. С. Валгина. – Москва : Логос, 2003. – 280 с.

Бойко М.Л.
вчителька хімії
Гордіївська СЗШ І-ІІІ ст.
Тростянецький район
Вінницька область

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Головна риса вчителя, якою не володіє жоден найдосконаліший технічний засіб навчання – це він сам, жива людина, неповторна, різнобічна, яскрава особистість, яка орієнтується в сучасному житті. Тільки вчитель може навчити спілкуватися із собою та іншими на рівних, зміцнити віру в свої сили, навчити думати і викладати свої думки. Традиційне навчання, основною метою якого є нагромадження суми знань, організоване на відтворенні навчальних текстів, спричинило кризу освіти. Навчання, спрямоване на заучування та відтворення, не змогло повною мірою задовольнити потреб у самостійності учнів, розвитку впевненості дітей у своїх діях, вчинках, готовності до співпраці за різних обставин. Тому вчитель повинен використовувати активні моделі навчання, що передбачають застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Учень виступає «суб`єктом» навчання, виконує творчі завдання, вступає в діалог з учителем.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретику, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів [3].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. На нашу думку, під інтерактивністю слід розуміти не тільки процес взаємного впливу об`єктів, а й

спеціально організовану пізнавальну діяльність, яка має яскраво виражену соціальну спрямованість.

Такі підходи до навчання не є повністю новими для української школи. Частково вони застосовувалися ще в перші десятиріччя минулого століття і були поширені в педагогіці та практиці української школи, в 20-ті роки XX століття – роки масштабного реформування шкільної освіти. Подальшу розробку елементів інтерактивного навчання ми можемо знайти у працях

В. Сухомлинського, творчості учителів-новаторів Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна [3].

Сьогодні складно не погодитися з тим, що вчителі хімії, які працюють за сучасними програмами, стикаються із ситуацією, коли навіть учні 7 класу вже через кілька місяців після початку вивчення нового предмета хімії втрачають інтерес до нього, не хочуть вчитися. Вирішити дану проблему допомагають інтерактивні технології навчання.

Забезпечити використання інтерактивної методики можливо в умовах групової форми організації навчальної діяльності. Наприклад, вивчаючи у 7 класі тему «Різноманітність речовин. Прості і складні речовини. Metали і неметали» [2] учитель дає учням початкову класифікацію елементів, їх поширення у природі, вчить розрізняти металічні і неметалічні елементи за їх положенням в періодичній системі елементів Д.І. Менделєєва. На уроці вчитель використовує різні форми роботи: бесіду, розповідь, роботу учнів у парах. Кожній парі учнів учитель пропонує навести по п'ять прикладів елементів металів і елементів неметалів з періодичної системи елементів Д.І. Менделєєва. Один учень записує назви елементів металів, другий учень записує елементи неметали. А правильність написання даного завдання перевіряють учні сусідніх пар. Отже, в цій роботі задіяні всі учні класу. Даний прийом дає змогу перетворити учнів з пасивних слухачів на активних учасників процесу, зробити урок пізнавальним і цікавим.

Під час вивчення в 7 класі теми «Добування кисню в лабораторії. Реакції розкладу. Поняття про каталізатор» [2] вчитель ділить клас на групи, в яких обирають консультанта, секретаря, спостерігача та доповідача. Консультант організовує виконання роботи, пропонує учасникам групи висловитись по черзі. Секретар коротко і розбірливо записує результати роботи групи в міні-проект, як член групи має право на свою думку. Спостерігач стежить за часом, заохочує групу до роботи. Доповідач чітко висловлює думку групи. Групи отримують завдання на картках. Щоб відповісти на ці завдання, учні опрацьовують §17, с.102-105, оформляють свої проекти на білих аркушах паперу. Після виконання роботи в групах на дошці з'являється опорний конспект з теми по питаннях: відкриття кисню, добування кисню в промисловості, добування кисню в лабораторії, реакції розкладу, поняття про каталізатор. Доповідач від кожної групи представляє свій проект, відповідає на поставлене завдання учителем. Усі учні класу можуть дати запитання представникам груп. Такі стосунки між учителем та учнями набувають ознак співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається в роботу груп тільки в тому разі, якщо в учнів виникають запитання і вони самі звертаються по допомогу до вчителя. Групова навчальна діяльність не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці.

Отже, інтерактивне навчання розвиває комунікативні вміння і навички, допомагає встановленню емоційних контактів, розвиває загальні навчальні та наукові вміння і навички, забезпечує виховну мету, привчаючи працювати в команді, прислухатися до чужої думки.

Література:

1. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід: навч. пос. / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко; за ред. Гуревича Р.С. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348с.
2. Попель П.П. Хімія 7. / П.П. Попель, Л.С. Крикля . – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 136с.
3. Шулдик В.І. Інтерактивний урок біології: теорія, практика, досвід / В.І. Шулдик. – Умань: Алмі, 2004. – 238с.

Чемоніна Л. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
(Бердянський державний педагогічний університет), Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРЕФІКСИ І СУФІКСИ

Загальновідомо, що засвоєння молодшими школярами теоретичних понять є основою для оволодіння ними мовно-мовленнєвими вміннями й навичками. Розуміння педагогом шляхів формування кожної дефініції є запорукою успішної організації процесу навчання. Отже, вчитель початкових класів має знати основні етапи засвоєння кожного поняття.

Нам імпонує позиція М. Львова, який визначає три етапи (емпіричний, теоретичний, подальше поглиблення поняття) формування лінгвістичних дефініцій [1]. Як позитивне, на нашу думку, варто відзначити, що переважна більшість понять уже в початковій школі проходять усі три етапи формування. До таких дефініцій відносяться «префікс» і «суфікс» [1; 2].

Оскільки префікси і суфікси як значущі частини слова мають багато спільного, в початкових класах ці структурні одиниці вивчаються у взаємозв'язку. Молодші школярі вчать розпізнавати ці частини слова за їх місцем відносно кореня при однаковій словотвірчій функції. Численні дослідження переконали нас у доцільності організації спеціальних спостережень учнів за такою ознакою морфем, як значущість. Так, істотні ознаки префікса і суфікса (передусім їх функцію) третьокласники краще осмислюють, виконуючи елементарний словотвірний аналіз, з'ясовуючи, від якого слова і за допомогою чого утворилося похідне.

Роль і семантику префіксів варто розкривати учням за допомогою організації спостережень за точністю вживання префіксальних слів у контексті. Наприклад:

Прочитайте. Доберіть заголовок. Спишіть, уставивши пропущені префікси у словах.

Для довідок: за-, пере-, ви-, по-.

Вирішила Лисичка курчатами поласувати. (...)бігла руда з лісу і прислухалася. Тихо. (...)бігла хитрюга до села. Подолала поле, (...)бігла через місток. Ось і перша хата, а біля неї – курник. Аж раптом побачила, як до неї наближається кудлатий собака. Щосили помчала крадійка до лісу. (...)бігла за дубок і ледь перевела дух.

Акцентуючи увагу на семантиці префіксів, учитель домагається розуміння учнями того, що від цієї морфеми залежить лексичне значення слова, а, отже, точність оформлення думки. Аналіз речень, добір префіксів, які найбільше підходять за змістом, з'ясування способу творення і значення виділених у тексті слів дозволить узагальнити ознаки цієї морфеми: *значуща частина слова, що стоїть перед коренем, називається **префіксом**; за допомогою префіксів утворюються нові слова.*

Спеціальні дослідження і шкільна практика довели, що усвідомлення молодшими школярами словотворчої ролі префіксів успішно відбувається за умови розкриття їх семантики. При цьому має бути враховано той факт, що значення префіксів особливо чітко проявляється на тлі словосполучення, коли у значенні префікса і приєднання багато спільного (наприклад: *доїхати до школи, з'їхати з гори, заховатися за спину, відійти від вікна*). На цьому етапі не має стояти завдання спеціально ознайомити учнів із семантикою найуживаніших префіксів. Ми згодні з думкою М. Львова, Т. Рамзаєвої та ін., що основним в усвідомленні словотворчої ролі цієї частини слова є знання того, що вона приєднується до слова не механічно, а додає до лексичного значення певного відтінку, і в результаті чого утворюється нова лексична одиниця.

Словотворча роль суфіксів є більш очевидною, а тому більш доступною для розуміння, ніж словотворча роль префіксів. Роботу над засвоєнням поняття *суфікс* доцільно розпочинати зі спостережень за творенням слів за допомогою цієї морфеми. Для цього необхідно використовувати завдання на конструювання слів (дидактичним матеріалом для цієї вправи може служити казка «Будьмо обачні»). Подальший структурно-семантичний аналіз слів (*вітруган, вітрище, вітрисько, вітерець, хмарка, хмаронька, хмарочка, хмаринка, хмарище, хмарисько, хмарюга*) створюватиме надійне підґрунтя для введення терміна *суфікс* і ознайомлення дітей із його графічним позначенням (^). Найголовнішим є те, що учні мають дійти висновку, що різні суфікси надають слову різних відтінків значення. За результатами спостережень учитель підводить школярів до усвідомлення такого визначення цієї морфеми: *суфікс є значущою частиною слова, яка стоїть після кореня; за допомогою суфіксів утворюються нові слова.*

Для активізації пізнавальної діяльності учнів під час опрацювання префіксів і суфіксів, на нашу думку, доцільно використовувати узагальнювальну таблицю, як-от:

ПРЕФІКС	СУФІКС
значуща частина слова	значуща частина слова
стоїть перед коренем	стоїть після кореня
з його допомогою утворюються нові слова	з його допомогою утворюються нові слова

Семантика найуживаніших суфіксів перебуває в полі зору третьокласників під час виконання ними численних вправ на закріплення. Найбільш доступними для розуміння учнів є суфікси суб'єктивної оцінки, оскільки дитяче мовлення рясніє словами з ними.

З метою навчання школярів доречно вживати лексичні одиниці різної морфемної структури у власному мовленні доцільно доповнювати аналітико-синтетичні вправи завданнями стилістичного характеру, які передбачають: спостереження й аналіз доцільності вживання слів із суфіксами суб'єктивної оцінки в поданому тексті; редагування недосконалих дитячих висловлювань (усунення недоречно вжитих похідних слів); стилістичний експеримент; самостійне конструювання висловлювань типу твору-опису в художньому стилі.

Отже, подана вище система формування понять «префікс» і «суфікс» сприяє реалізації загальнодидактичних принципів (доступності, систематичності, науковості, наступності і перспективності) у процесі навчання рідної мови молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Львов М. Р. Методика преподавания русского языка в начальных классах : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М. Р. Львов, В. Г. Горечкий, О. В. Сосновская. – [3-е изд., стер.] – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 464 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
3. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / [кол. авторів за ред. М. Пентилюк]. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СТУДЕНТА О ЛИЧНОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ

Ключевые слова: профессиональные знания; специальность; иностранный язык; коммуникация; студент; высшее учебное заведение.

Keywords: professional knowledge; specialty; foreign language, communication, student, institute of higher education.

В социальных условиях, когда главной социальной ценностью признается человек и его благо, большое внимание в подготовке специалиста к трудовой деятельности уделяется не только формированию качеств, обеспечивающих оптимальные результаты труда, но и формированию качеств, обеспечивающих благосостояние, здоровье, перспективное профессиональное развитие работника [3, с.10-11]. Однако вышеназванные аспекты еще не всегда учитываются в организации профессионального образования специалиста. Это связано и с реальной практикой трудоустройства работников. Как правило, когда для конкретной деятельности необходим специалист, то речь идет чаще о подборе специалистов. Это означает, что из какой-либо вероятной совокупности специалистов выбирают людей с более-менее подходящими для конкретных должностей (для конкретной работы) качествами и знаниями. Меньше внимания уделяют индивидуальному обучению специалиста, его развитию, подготовке для более сложной, ответственной работы с более широким кругом обязанностей (функций), для работы с большим количеством подчиненных и клиентов и т.п. Это подтверждают и специалисты-практики. Например, О.В. Кривопапов, несколько десятилетий проработавший с людьми на различных условиях, отмечает в своих воспоминаниях: «Хорошо знаю, что подготовка специалиста требует кропотливой работы, больших затрат сил и энергии. Впрочем, сегодняшние мои наблюдения говорят о том, что в природе есть очень мало руководителей учреждений, подразделений, которые готовы целенаправленно и осмысленно готовить необходимых им специалистов. Да и многие из них такую задачу не ставят» [2, с. 398].

Существует распространенное мнение, что в условиях безработицы специалистов всегда достаточно, что с большой долей вероятности можно найти специалиста с соответствующим дипломом и биографическими данными (стаж, возраст, опыт работы на соответствующих должностях и т.п.), принять его на работу по договору на определенный (часто короткий) срок, а в случае несоответствия ожиданиям уволить в связи с окончанием срока действия договора. На место уволенного специалиста принимают другого с соответствующим дипломом и биографическими данными. И так может продолжаться несколько циклов. Не говоря уже о негативном влиянии на успех дела, можно утверждать, что подобная система «подбора и отбора» специалистов негативно влияет на самого работающего. Не реализуется его опыт, приобретенный в процессе конкретной работы в конкретных условиях, в

биографии возникают периоды безработицы, когда специалист не может себя обеспечить, занят поиском работы (то есть, непродуктивной деятельностью). В таких условиях мало возможностей для профессионального развития. Но если опираться на труды ученых-гуманистов, считающих, что именно внимание к человеку наиболее оптимальным образом способствует достижению благополучия общества, то и при организации трудовой деятельности следует уделять внимание развитию человека, создавать условия для его профессионального роста и роста его материального благосостояния. Внимание к профессиональному развитию специалиста важно также и потому, что во многих профессиях, по которым специалист работает после получения высшего образования, первичные должности, как правило, не дают материальных средств, достаточных для самореализации человека, для обеспечения его достойным жилищем, для содержания семьи и т.п. Все это также подтверждает важное значение профессионального развития специалиста. Профессиональное развитие включает в себя приобретение качеств (знания, умения, навыки, черты характера), обеспечивающих более качественную работу, больший ее объем, способность осуществлять более сложную деятельность, находить или создавать новые знания, необходимые для решения профессиональных задач. К профессиональному развитию можно отнести и приобретение умений общения с людьми (подчиненными или клиентами), умений организации деятельности многих людей с различными специальностями и квалификацией.

Профессиональное развитие предполагает также создание условий для приобретения вышеназванных качеств в процессе обучения, самообучения, получения практического опыта, а также создание условий для реализации приобретенных качеств. Штатная структура предприятий и организаций должна учитывать возможность реализации работником качеств, приобретаемых уже в процессе работы, создание новых должностей и рабочих мест, позволяющих с пользой для дела применять эти качества. Не случайно в специальной литературе специалистов с приобретенными полезными для профессиональной деятельности качествами именуют «человеческим капиталом».

Для успешного и прогрессирующего профессионального развития студенту высшего учебного заведения наряду со знаниями об основах профессии необходимы и представления о возможностях личного профессионального развития в различных условиях трудовой деятельности. Например, это могут быть знания о том, что в конкретной профессии возможны рабочие места, где требуются разные личные качества. В одном случае в большей степени может требоваться исполнительность, строгое соблюдение установленных правил и инструкций, в другом случае – свободное творчество и инициатива. В зависимости от своих качеств, планов и черт характера, специалист может выбирать то или иное рабочее место.

Специалист также должен знать, что в его профессии могут существовать такие рабочие места, которые практически не будут способствовать его развитию (развитию профессиональных качеств и росту материального благосостояния). Такую работу специалист, стремящийся к прогрессу в своем профессиональном развитии, должен избегать. Особенно при незначительной оплате. Хотя и существует мнение, что специалист на относительно простой, малооплачиваемой работе, может приобретать такие качества, как усидчивость, терпение, способность к преодолению

трудностей, все же не следует увлекаться такой работой, особенно, если подобная работа не входит в систему соответствующего предприятия (организации) или же сообщества предприятий, предусматривающих организацию дальнейшего профессионального роста специалиста, создающих для этого условия и оказывающих соответствующую помощь специалисту.

Простая работа может способствовать профессиональному развитию специалиста, если она не отнимает у него много времени и сил, дает достаточно средств для существования, но при том условии, что специалист может высвободившееся время и средства направлять на собственное профессиональное совершенствование, например, в форме обучения или самообучения с перспективой получить работу с более широкими возможностями для развития. Специалист также может реализовывать свои знания, опыт и другие качества, если они не могут быть востребованы на наемной работе, в форме общественной деятельности. Поэтому следует готовить студента к возможному сотрудничеству с общественными организациями, особенно с альтруистическими (благотворительными) [1], научными, просветительскими, где можно получить помощь специалистов, профессиональное признание, реализовать приобретенные в учебных заведениях и самостоятельно знания.

Рассмотренные выше проблемы следует учитывать при организации учебно-воспитательной работы со студентами. С учетом особенностей их специальности и реальной практики трудовой деятельности в конкретных условиях.

Литература

1. Алексеева О.П. История доверия в неверительные времена. История российской благотворительности / О.П. Алексеева. – М.: Эксмо, 2002. – 240 с.
2. Кривопапов О.В. На рубеже эпох: воспоминания / О.В. Кривопапов. – Днепропетровск: ИМА-пресс. – 2011. – 996с.
3. Хачатурян А.А, Управление человеческими ресурсами в бизнес-организации: Стратегические основы / Предисл. С.В, Емельянова, А.П. Кулешова. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 272 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ВИВЧЕННІ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Знання іноземної мови є важливим та ефективним засобом обміну інформацією в сучасному суспільстві. На даний час, Україна приймає активну участь в розвитку міжнародних зв'язків на різних рівнях, тому саме вивчення декількох іноземних мов є важливим елементом в навчальному процесі під час формування освіченого кваліфікованого фахівця.

Вивчення другої іноземної мови є безперечно важливим як на початково-му етапі навчання, так і впродовж всього курсу. Основною метою вивчення другої іноземної мови є вміння студентами ефективно спілкуватися цією мовою, використовуючи фонетичний, лексичний та граматичний матеріал на достатньому рівні для реалізації комунікативних цілей у певних ситуаціях при спілкуванні. Саме розвиток комунікативної компетентності студентів надає їм можливість вільно висловлювати свою думку. На перших етапах оволодіння другою іноземною мовою важливо сформувати базові комунікативні навички. Для цього потрібно на заняттях користуватися всіма засобами виразної мови, такими як інтонація, мелодика, емоційне виділення висловлювання; потрібно надати студенту можливості аудіовізуального сприйняття мови. На подальших етапах вивчення потрібно використовувати різні комунікативні методики, що сприятимуть збагаченню мовленнєвого досвіду студентів [1].

У сучасних дослідженнях іншомовну комунікативну компетентність розглядають як сформовану в процесі вивчення іноземної мови здатність вільно та відповідно до умов соціальних та рольових ситуацій професійної діяльності розуміти певні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями, які здійснюють інформаційно-комунікативну функцію, а також практичні вміння та навички, що забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови, що вивчається [2]

Науковці виділяють чотири види комунікативної компетентності, які мають бути враховані при вивченні другої іноземної мови: граматична компетентність, що включає знання лексико-граматичних правил, вміння правильно структурувати речення та висловлювання; соціолінгвістична компетентність – включає оволодіння соціокультурними правилами відповідного використання другої іноземної мови, тобто студент має розуміти як утворюються та продукуються висловлювання у різних соціолінгвістичних контекстах; дискурсивна компетентність – оволодіння правилами щодо узгодження різних дискурсивних видів у вивченні другої мови (використання відповідних займенників, синонімів, зв'язок, повторів та ін.); стратегічна компетентність – оволодіння вербальними та невербальними видами спілкування у вивченні другої мови для підвищення ефективності комунікації [1].

Під час поглибленого вивчення другої іноземної мови студенти вже мають можливість порівнювати її з першою мовою, знаходити схожість конструкцій, визначати спільні та відмінні риси, синтезувати отриману інформацію, але також

вони мають оволодівати новою мовною культурою спілкування. Для ефективного вивчення другої іноземної мови потрібно зосереджувати увагу студентів на формуванні всіх компонентів комунікативної компетенції. Завдання на заняттях мають бути організовані таким чином, щоб залучати студентів до прагматичного та функціонального використання мови з певним цільовим призначенням. Як повнота так і точність знань мають бути важливим елементом вивчення другої іноземної мови [1]. Викладач має сприяти створенню комунікативних ситуацій на основі використання як традиційних так і інтерактивних методів навчання з метою формування, вдосконалення та зміцнення комунікативної компетентності студентів.

Вагому роль у формуванні комунікативної компетентності при вивченні другої іноземної мови відіграє використання інтерактивних, комунікативно-спрямованих методів навчання. Продуктивним та ефективним методом поширення комунікативних навичок є організації дискусій, створення проблемних ситуацій, кооперативна модель оволодіння мовою. Варто зазначити, що значну роль на мовних заняттях відіграють ігрові вправи. Вони надають можливість організувати цілеспрямовану мовленнєву практику іноземною мовою, тренувати та активізувати навички та вміння монологічного та діалогічного мовлення в рамках певної гри, навчати різним типам взаємодії студентів у спілкуванні. Серед поширених активних методів навчання другої мови є ділові, рольові та словесні ігри, що спрямовують студента до реального вмотивованого спілкування та оволодіння різними видами комунікативної компетентності [2].

Отже, формування комунікативної компетентності є важливим елементом ефективного оволодіння другою іноземною мовою. Тому використання певних мовних особливостей навчання, інтерактивних та комунікативних методів є невід'ємною частиною для успішного вивчення мови.

Література

1. Masashito Kamiya. The Role of Communicative Competence in L2 Learning [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://www.jrc.sophia.ac>
2. Timothy M. Mecham. Exploring second language learning: communicative competence, pragmatics, and second language literacy [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: <http://digitalcommons.usu.edu>

Ковальська Г.Є.

Вчитель-методист, загальноосвітня школа
I-III ступенів №2 м. Копичинці

Глуцишин Є.Р.

Викладач, коледж Чортківського навчально-наукового
інституту підприємництва і бізнесу ТНЕУ

ПІДВИЩЕННЯ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ

Ключові слова / Key words правопис / orthography, грамотність / literacy, орфографічні уміння, навички / spelling skills, активні форми роботи / active forms of work

Загальновідомо, що природний дар бути грамотним властивий не багатьом. Діти повинні стараннію, постійною роботою над собою забезпечити міцні навички грамотного письма. Відомі лінгвісти Ф. Буслаєв, І.Срезневський, Л. Булаховський та ін. обстоювали необхідність свідомого вивчення орфографії й пунктуації, неодноразово наголошували, що для засвоєння правильного письма необхідна практика.

Врешті-решт саме життя довело, що тільки повне усвідомлення системи правил, абсолютне їх знання, а тоді доведене до автоматизму застосування приводить до оволодіння грамотним письмом.

Проблема грамотності учнів не втрачає своєї актуальності. Сучасне життя ставить особливо високі вимоги до рівня грамотності учнів, вимагає від них уміння вільно користуватися писемною формою української мови в різних сферах суспільного життя. «Писати безграмотно — означає посягати на людей, до яких ми адресуємося, а тому абсолютно неприпустимо у правильно організованому суспільстві», — писав академік Л. Щерба. Писемна грамотність — один із показників загального рівня культури сучасної людини. Лише системний підхід до вивчення навчального матеріалу сприятиме підвищенню грамотності учнів.

Свідомість і автоматизм при навчанні орфографії забезпечуються тоді, коли усвідомлюється суть правила, виробляються навички правильного його перенесення на ті випадки, що йому підпорядковуються. Для вироблення автоматичності грамотного письма потрібна система тренувальних вправ, при виконанні яких відбувається процес перетворення свідомої діяльності щодо застосування правила правопису на діяльність автоматичну.

Зараз іде переорієнтація процесу навчання на індивідуальний розвиток учнів, із чого випливає, що їй підходи мають бути особистісно диференційованими. Робота над підвищенням грамотності, як ніяка інша, потребує індивідуального підходу і може бути результативною лише за умови її системності, скрупульозного аналізу власних помилок.

Із цього робимо висновок, що потрібно розробити систему вправ й організувати самостійну роботу учнів над підвищенням грамотності таким чином, щоб вони мали змогу повторити правила з кожної теми, виділити з них проблемні для себе, виконуючи певні завдання, виявити свої помилки, знову звернувшись до правил, проаналізувати їх і ще раз (а може, кілька, до повного усунення помилок) виконати завдання з тієї самої теми.

Усвідомлення необхідності оволодіти грамотним письмом перед вибором професії повинно спонукати до старанності й наполегливості у роботі щодо вироблення конкретних умінь і навичок. Пропонуємо свій варіант поетапного повторення орфограм і пунктограм.

На першому етапі учні одержують завдання вдумливо прочитати правила з якоїсь теми; проаналізувати з погляду того, наскільки вони їх розуміють, вміють застосувати; зосередити увагу (виписати, вивчити) на тих, при застосуванні яких вони можуть припуститися помилок. Другий етап передбачає пояснення вчителя, який на занятті відповідає на запитання, пояснює незрозуміле, зупиняється на найважчих випадках. Наступний етап — виявлення учнями своїх помилок і робота над ними. Для цього на уроці відводиться 5—7 хвилин для словникового (вибіркового, цифрового) диктанту (завдання на картках). Після його перевірки учні випишують слова, в яких допущено помилки, опрацьовують їх, звертаючись до правил.

Дуже важливо, щоб на цьому робота над повторенням теми не закінчилась, щоб кожен учень мав змогу виконати завдання ще раз, два, а то й п'ять разів, кожного разу аналізуючи свої помилки.

Мозкова атака, мозкова атака в парах, гроно, асоціативний куш, вільне письмо, метод «Позначки», запитання-відповідь, взаємонавчання, думайте — працюйте в парах — обмінюйтесь думками, сенкан, кубування — весь цей неповний перелік інтерактивних методів допомагає перетворити орфографію у цікаве дослідження, дає змогу учням робити безліч відкриттів. А скільки педагогічного таїнства акумулюють у собі комп'ютерні дидактичні ігри. Ігрова «невідкладна допомога» оживляє на заняттях гру й життя школярів, водночас дає можливість дітлахам (і вчителю) вчитися!

Жодні програми не в змозі передбачити, коли і які потрібно виконувати завдання, вправи. Лише вчитель, розробивши свою систему викладання, знаючи програму, сили учнів, може підібрати найефективніші форми і методи.

Література:

1. Вітюк В. Психологічні фактори формування орфографічних умінь і навичок // Українська мова та література в школі. – 2005. – №6. – С.5.
2. Ганькіна М. В. Аптечка швидкої граматичної допомоги : збірник / М.В.Ганькіна. – Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2005. – 111 с
3. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
4. Як грамотно написати диктант [Текст]: навчальний посібник / О.В.Коваленко. – К. : Видавничий дім “КМ Академія”, 2002. – 91 с.

ПРЕДПОСЫЛКИ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ У СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Ключевые слова: специальность; иностранный язык; коммуникация; студент; высшее учебное заведение.

Keywords: speciality; foreign language, communication, student, institute of higher education.

В современном мире, где появилось большое разнообразие возможностей для международной и межкультурной коммуникации, возрастает значение иноязычной подготовки специалистов, в частности, студентов технических специальностей высших учебных заведений. Бесспорно, что знание одного или даже нескольких иностранных языков в конкретных благоприятных условиях существенно повышает ценность специалиста. Но не всегда студент, который обучается по технической специальности, имеет соответствующие предпосылки, возможности и мотивацию для овладения иностранным языком. Среди предварительных условий в развитии студента с точки зрения иноязычной подготовки можно назвать, например, обучение в сельской местности, где не всегда имеются благоприятные условия для изучения иностранных языков. Это может быть отсутствие, по крайней мере, временное, квалифицированных преподавателей и соответствующей культурной среды, которая в благоприятных условиях предусматривает разнообразие языковых контактов, при этом большое значение имеют «живые» контакты, то есть контакты с носителями иностранного языка и представителями высокой культуры владения родным языком ученика. Значение имеют также и контакты «опосредованные», то есть ознакомление с разнообразием литературы, кино, театра, различных мероприятий, где можно услышать и применить иностранный язык [2]. Современные средства транспорта и информации, конечно, позволяют большее разнообразие языковых контактов, чем прежде, но для человека, проживающего в отдаленной от культурных центров местности, все же может быть недостаточно жизненных ситуаций и впечатлений, где большую роль играет эмоционально-информационная составляющая.

Относительно ограниченное время обучения в школе и другие условия также не позволяют охватывать все сферы знаний и деятельности, уделять внимание развитию индивидуальных (иногда уникальных) одаренностей школьника [1]. Хотя решению этой проблемы могут способствовать разнообразные формы внешкольного образования, но и они не всегда соответствуют всем конкретным проявлениям индивидуальных качеств ученика.

Многое в формировании мотивации школьников к овладению иностранными языками зависит также и от той информации, которая доходит до них о необходимости иностранного языка в деятельности конкретных людей по конкретным

профессиям [3]. В этом аспекте школьник подвергается разнообразнейшему потоку информации. И от родителей, и от одноклассников, и из художественной и научно-популярной литературы, и из средств массовой информации. При этом образуется широчайший диапазон мнений; от необходимости совершенного знания иностранных языков с множеством конкретных примеров деятельности людей, преуспевших в жизни и профессии благодаря этому, до полного отрицания необходимости иностранных языков, также подкрепляемого убедительными примерами конкретных жизненных ситуаций. Все эти проблемы, имеющие место во время обучения в средней школе, необходимо учитывать при организации обучения иностранным языкам в высшем техническом учебном заведении.

Процесс обучения иностранному языку в техническом вузе заключается в том, чтобы будущий специалист овладел не только лингвострановедческими знаниями и профессиональной культурой, но смог приобщиться к мировой культуре, духовным богатствам. В настоящее время знакомство с основами письменного перевода литературы по специальности является одним из аспектов изучения иностранного языка в неязыковых вузах. Следовательно, формирование элементарной переводческой компетенции в сфере профессиональной коммуникации можно считать одной из задач обучения иностранному языку. Следующей задачей является приобретение студентами коммуникативной компетенции, уровень которой на отдельных этапах языковой подготовки позволяет использовать иностранный язык, как в будущей профессиональной деятельности, так и для целей самообразования.

Обязательным условием при преподавании иностранного языка является демонстрация обучающимся ценности иностранного языка в становлении человека как личности и как специалиста, наглядное подтверждение того, что иностранный язык является средством получения, расширения и углубления системных знаний по специальности, с которой студент решил связать свою будущую профессиональную деятельность.

Литература

1. Кривопишина О.А. Психологія літературної творчості в юності: монографія / О.А. Кривопишина. – Суми: Видавництво Сумського державного ун-ту, 2009. – 448 с.
2. Мирам Г.Э. Профессия: переводчик / Г.Э. Мирам. – К.: Ника-Центр, Эльга, 1999. – 158 с.
3. Психология творческой уникальности человека: рефлексивно-гуманистический подход / Е.П. Варламова, С.Ю. Степанов. – М.: Изд-во ИП РАН, 2002. – 256 с.

УСКЛАДНЕНЕ СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ 1- 4 КЛАСІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Феномен спілкування є надзвичайно багатим за своїми виявами, тому виступає об'єктом вивчення багатьох галузей знання. До нього виявляють інтерес філософи, психологи, педагоги, соціологи, лінгвісти. Це пов'язане з тим, що без спілкування неможливе існування і розвиток як суспільства взагалі, так і особистості зокрема. Сьогодні існує безліч визначень дефініції «спілкування». Складність визначення сутності цього поняття зумовлюється тим, що воно широко використовується не лише в науці, але й у буденному житті [3].

Аналіз наукової літератури з питання про сутність спілкування дозволяє стверджувати, що існують кілька підходів до визначення цього феномена. Деякі автори підводять «спілкування» під поняття «комунікація», «інформаційний зв'язок» (А. Брудний, В. Соковнін та ін). У працях цих дослідників спілкування розглядається як обмін інформацією між динамічними системами і підсистемами, здатними сприймати, зберігати і передавати різні відомості.

У процесі спілкування – цієї специфічної форми взаємодії з іншими людьми – відбувається взаємний обмін діяльностями, їх способами і результатами, уявленнями, ідеями, настановами, інтересами, почуттями тощо. Спілкування виступає як самостійна і специфічна форма активності суб'єкта. Заслугоує на увагу ще один підхід до феномена спілкування, висунутим одним із перших вітчизняних дослідників цієї проблеми В. Соковніним. Учений розглядає спілкування як складне явище, визначення якого не зводиться до якої-небудь однієї дефініції. Він аналізує людське спілкування як комунікацію, як діяльність, як відношення, як взаєморозуміння і як взаємовплив.

Розвиток сучасного суспільства спричинив появу такого явища, як ускладнене спілкування. Цей термін і сьогодні не має єдиного визначення. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам дійти висновку, що «ускладнене спілкування» – це всі види та форми спілкування, які призводять до дескрутивних змін у поведінці партнерів, до зниження рівня усвідомлення чинників ускладнення у спілкуванні, до зменшення спроб пошуку самостійного виходу з ускладнень, які виникли, до формування тривожного ставлення до будь-якої ситуації спілкування.

Безпосередньо особливостям спілкування вихованців інтернатних закладів присвячені дослідження А. Аралової, Т. Землянухіної, Б. Кобзаря, М. Лісної, О. М. Прихожан. Дослідниками виявлено суттєві відмінності спілкування вихованців інтернатних закладів від спілкування дітей, що виховуються в родинях; проаналізовано взаємодетермінованість особистісного розвитку дитини-сироти та певних форм і різновидів спілкування, поширених в закладах закритого типу; запропоновано шляхи оптимізації процесу спілкування вихованців інтернатних закладів

тощо. Але дослідження означених авторів не вичерпують проблему ускладненого спілкування вихованців інтернатних закладів унаслідок:

- підвищення уваги дослідників до специфіки спілкування дітей інтернатного закладу на різних етапах онтогенезу при практичному ігноруванні особливостей спілкування вихованців молодшого шкільного віку;
- вивчення переважно комунікативної складової спілкування вихованців інтернатних закладів і недостатньому дослідженні особистісної складової спілкування;
- відсутності системного дослідження певних характеристик спілкування вихованців інтернатних закладів в онтогенезі;
- спрямованості корекційно-розвивальної роботи на окремі вияви ускладненого спілкування без урахування базового чинника його виникнення [1].

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що контакти дітей в інтернатних закладах відрізняються більшою пасивністю, нижчою емоційністю та меншою зацікавленістю в підтриманні процесу спілкування, ніж у дітей, що виховуються в сім'ях. За даними дослідників у дітей-сиріт відсутні більш менш стійкі дружні стосунки, а спілкування має переважно ситуативний характер. Вони, як правило, неухважні до дій і стану партнера, особливо в молодшому шкільному віці, часто зовсім не помічають образи та прохання товариша, а прагнення до спілкування з однолітками часто виражають у грубій формі.

Отже, можна стверджувати, що незважаючи на ретельне вивчення як проблеми ускладненого спілкування, так і специфіки спілкування вихованців інтернатних закладів у психолого-педагогічній літературі відсутні системні дослідження, в яких би предметно і всебічно було проаналізовано ускладнення спілкування учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів.

Література

1. Долинська Л. В. Ускладнене спілкування в учнів шкіл-інтернатів : навчально-методичний посібник / Л. В. Волинська, Г. Є. Улунова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 119с.
2. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.
3. Ожегов С. И. Словарь русского языка / [под. ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой]. – 19 – е изд., испр. – М. : Русский язык, 1987 – 749 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.

